

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 13

София, петък, 25 ноемврий

1927 г.

14. заседание

Четвъртък 24 ноемврий 1927 година.

(Открито от председателя А. Ц. Цанков, въ 16 ч. 35 м.)

Председателът: (Звъни) Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представители: Йорданъ Абаджиев, Еминъ Агушев, Николай Алексиев, Никола Андреев, Драгомиръ Апостолов, Христо Баев, Христо Баралиев, Борисъ Бошков, Герасимъ Ангеловъ Великовъ, Петъръ Гаговъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Стойчо Георгиев, Страшимиръ Георгиев, Димитъръ Гичевъ, Георги Губидълниковъ, Георги Марковъ Дамяновъ, Панайотъ Данчевъ, Момчо Дочевъ, Георги Драгневъ, Георги Енчевъ, д-ръ Димо Желъзовъ, Станю Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Георги Казанаклиевъ, Иванъ Казанджиев, Левъ Кацковъ, Иванъ Куртев, Теодоси Кънчевъ, Стоянъ Кърлевъ, Рашко Маджаровъ, Александъръ Малиновъ, Атанасъ Малиновъ, Калоянъ Манолов, Тончо Мечкарски, Милю Милевъ, Петъръ Миновъ, Константинъ Муравиев, Емануилъ Начевъ, Александъръ Ненов, д-ръ Борисъ Николов, Стоянъ Омарчевски, Петъръ Панайотовъ, Александъръ Радолов, д-ръ Владимиръ Руменовъ, Стефанъ Рязковъ, Стефанъ Г. Стефановъ, Таско Стоилковъ, Стефанъ Тасевъ, Иванъ Христовъ, Петъръ Цуцумановъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Георги Юртовъ и Иванъ п. Янчевъ)

Бюрото на Събранието е разрешило отпусък на следните народни представители:

На г. Йосифъ Марулевъ — 1 день;
На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 3 дни;
На г. Иванъ п. Янчевъ — 3 дни;
На г. Левъ Кацковъ — 3 дни;
На г. Борисъ Ецовъ — 2 дни;
На г. Никола Андреевъ — 1 день;
На г. Момчо Дочевъ — 2 дни;
На г. Теодоси Кънчевъ — 1 день;
На г. Иванъ Казанджиевъ — 2 дни;
На г. Александъръ Неновъ — 1 день;
На г. Владимиръ Димитровъ — 1 день;
На г. Маринъ Шиваровъ — 1 день;
На г. Владимиръ Димитровъ — 5 дни;
На г. Трифунъ Ерменковъ — 2 дни;
На г. Драгомиръ Апостоловъ — 2 дни и
На г. Петко Стайновъ — 1 день.

Народниятъ представителъ г. Константинъ Муравиев, който се е ползувалъ досега съ 20 дни отпусък, иска да му се разреши още 2 дни отпусък. Ония отъ васъ, които сж съгласни да му се разреши исканиятъ отпусък, моля, да вдигнатъ ръка. Болшинство, Събранието приема.

Пристапваме къмъ първата точка отъ дневния редъ — продължение разискванията по проекто-отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Цено Табаковъ.

Ц. Табаковъ (зан): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! За втори пътъ въ XXII-то обикновено Народно събрание се подлага на критика отъ опозиционните парламентарни групи дейността на днешното правителство.

Традиция е въ нашия Парламентъ следъ прочитане проекто-отговора на тронното слово да се прави експозе отъ управляващите. Правителството бѣше длъжно да се изкаже върху положението на страната и следъ това опозицията да разкритикува неговата дейностъ. Това, обаче, не стана.

Г. г. народни представители! Положението, въ което се намира нашата страна, положението, въ което се намиратъ широките народни маси, особено ония, заети въ производството, е лошо, бедствено. Нашето производство, нашиятъ стопански животъ е сведенъ до едно много лошо положение, което се чувства отъ народа и което трѣбва да се почувствува и да се види и отъ правителството. Голѣмитъ тежести, които лежатъ върху плещите на българския народъ, като-че-ли не се забелязватъ отъ г. г. управляващите. Тѣ не даватъ ухо на всичко онова, което народътъ въ събрания, въ петиции и пр. е отправялъ и отправя и днесъ къмъ управлението на Демократическия сговоръ.

Ние имаме голѣмъ държавенъ бюджетъ. Подъ тоя бюджетъ се огъватъ слабите сили на нашия народъ. Г. г. народни представители! Държавниятъ бюджетъ, като вземете всичките му притурки — свръхсметни кредити, фондове и пр. — достига цифрата около 13 милиарда лева.

Министъръ В. Молловъ: 25!

Ц. Табаковъ (зан): Тоя товаръ не отговаря на силите на нашия народъ; тѣзи срѣдства не могатъ да се събератъ отъ обеднѣлия, отъ осиромашения български народъ. Това отдавна — сигуренъ съмъ — е дошло до ушите и на г. министра на финансите.

Министъръ В. Молловъ: Само че 15 милиарда нѣма да дойдатъ никога.

П. Петковъ: (зан): Заедно съ окръжните и общинските бюджети.

Министъръ В. Молловъ: Турете и частните бюджети.

П. Петковъ (зан): Частните бюджети сж турени отдавна вече.

Министъръ В. Молловъ: Частните, и Вашата бирария отгоре!

Ц. Табаковъ (зан): Ако раздѣлимъ този товаръ на семейства, пада се близо 12 хиляди лева на семейство; а срѣдниятъ приходъ на едно семейство не надминава 30 хиляди лева годишно. Значи, близо една трета отъ прихода на отдѣлните семейства се дава за данъци.

Като се плащатъ такива тежки данъци на държавата, ние сме длъжни, г. г. народни представители, да се запитаме, къде отиватъ срѣдствата, които се събиратъ отъ нашия народъ.

Върху нашия бюджетъ лежи едно голѣмо чиновничество, което всѣки день се увеличава, съ което се прави

често пъти и политика, както отъ управляващитъ, така и отъ опозицията. За чиновнически заплати отиватъ годишно близо 2 милиарда лева.

П. Петковъ (зан): И 900 милиона лева.

Ц. Табаковъ (зан): Знае се — това не може да се отрече отъ никого — че у насъ има маса служби, които сѣ излишни. И правителството на Сговора не единъ пътъ е обещавало, че ще съкрати тѣзи служби, но, г. г. народни представители, и до днесъ то не съкращава, а увеличава службитъ.

По отношение на чиновническитъ служби и заплати възмущението, критиката е стигнала дотамъ, че и правителствени вестници, каквито сѣ в. „Миръ“, в. „Прѣпорецъ“, сѣ изказвали своя протестъ, своето несъгласие, сѣ издигали своя гласъ, че е вече време да се помисли сериозно по този въпросъ, за да олекне на нашия бюджетъ, да може той да се намали чувствително и, следователно, да олекне и на данъкоплатцитъ, защото не може вече да се върви по този пътъ — всѣка година да се увеличаватъ данъцитъ — по който пътъ ни водятъ г. г. министритъ на финанситъ.

Министъръ В. Молловъ: Не сѣ увеличавани всѣка година; намалявани сѣ.

Ц. Табаковъ (зан): Не е така.

Министъръ В. Молловъ: Какъ не е така?

П. Петковъ (зан): Отъ 9 юний насамъ се изразходваха 1.500.000.000 л. за увеличение на чиновническитъ заплати.

Ц. Табаковъ (зан): Държавниятъ бюджетъ трѣбва да се съобрази съ реалната платежнореспособностъ на нашето население, стопанската мощъ на което е понижена до минимумъ. Чрезъ бързи и строги икономии въ бюджета да се даде възможностъ на стопанскитъ ни съсловия да развиятъ по-голъма инициатива и творчество, за да се увеличи националниятъ приходъ.

С. Савовъ (д. сг): Какъ ще стане?

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Не бива да се питаме „какъ ще стане“, а трѣбва частъ по-скоро да се почне да се удовлетворяватъ всички тия належащи нужди на държавата. Много увеличениитъ заплати и добавъчнитъ на една голѣма частъ отъ нашето чиновничество, което се е бюрократизирало, което получава заплати 8—10—12 и повече хиляди лева, ще трѣбва да се сведатъ до положение да не съществува пропасть между населението и чиновницитъ. Защото, когато голѣмата частъ отъ нашия народъ изнемогва, когато дребнитъ производители, занаятчий, селъчество и работници изнемогватъ и не могатъ да събератъ една срѣдна надница отъ 40—50 л., други получаватъ по нѣколко стотици. Всичко това не може да не възбужда възмущение въ срѣдъ нашето население, защото то вече не може да понася тия голѣми тежести върху своитъ плещи.

Въпросътъ за съкращението на чиновнически служби най-добре би могълъ да ни се изнесе отъ г. г. министритъ, особено отъ г. министра на финанситъ, обаче тѣ това не правятъ. Ние ще се помѣчимъ да съобщимъ нѣкои отъ тия служби, които могатъ да се съкратятъ. Напр., въ Министерството на търговията има маса излишни служби:

Министъръ Ц. Бобошевски: Кажете кои сѣ.

Ц. Табаковъ (зан): . . . инспектори по мѣрки, теглилки, парни котли и пр.

Министъръ Ц. Бобошевски: Това сѣ международни задължения, тия служби съществуватъ по силата на конвенции, които трѣбва да изпълняваме.

П. Петковъ (зан): Единъ може да изпълнява и тритъ служби.

Ц. Табаковъ (зан): Отъ единъ или двама чиновници, отъ една канцелария, може да се изпълняватъ и тритъ тия служби.

П. Петковъ (зан): Когато трѣбва да се вербуватъ партизани, разбира се, ще се създаватъ служби.

Министъръ Ц. Бобошевски: На тия служби не можешъ всѣкиго да поставишъ.

П. Петковъ (зан): Разнитъ инженери въ министерството си клатятъ краката.

Ц. Табаковъ (зан): Въ Министерството на вътрешнитъ работи могатъ да се съкратятъ маса излишни служби на тайни агенти и пр., които не даватъ нищо, а само тежатъ върху бюджета на държавата. По легациитъ, въ разнитъ канцеларии, има секретари, секретарчета безчетъ и пр. Повдига се отъ нашата партийна преса въпросътъ за намаляване на чиновническия персоналъ въ нашитъ легации, дори и правителствениитъ вестници писаха за това, обаче нѣма кой да чуе както въ Парламента, така и вънъ отъ него. Държавата е предприела маса строежи тогава, когато кризата въ нашата страна се шири. Когато държавата не може да събере срѣдства, за да плати на своитъ чиновници, издигатъ се голѣми сгради, които струватъ стотици милиони лева. Не можеше ли да не се почватъ тия голѣми строежи, за да не се поставя на такава изпитание българскиятъ данъкоплатецъ?

Г. г. народни представители! Вѣрвамъ, че на васъ всички ви е известенъ фактътъ, че голѣми чиновници, които се плащатъ отъ държавата предобре, си устройватъ разни комисии, като едновременно единъ чиновникъ участвува въ нѣколко комисии, и по този начинъ удвояватъ и утрояватъ своитъ заплати. Това е едно срѣдство за събличане на българския данъкоплатецъ. Това е едно срѣдство за ограбване на народната кесия.

С. Савовъ (д. сг): Посмали, манго!

Ц. Табаковъ (зан): Ние протестираме за това, дето въ тия комисии участвуватъ чиновници, които се плащатъ отъ държавата. Ако това продължава и по-нататкъ, ние може само да говоримъ, както се и говори отъ всички страни, за икономии, може да изказваме пожелания да се правятъ икономии, но двата края на бюджета не ще може никога да се свържатъ. Разхищението по такъвъ начинъ на срѣдствата на държавата, които се събиратъ отъ данъкоплатцитъ, извиква възмущение въ последнитъ.

Склучи се заемъ за настаняване на бѣжанцитъ. Докато нещастнитъ бѣжанци не могатъ да намѣрятъ подслонъ, докато тѣ гладуватъ и мизерствуватъ, назначаватъ се комисии, съ чиновници, които получаватъ грамадни заплати и трипатъ капитали. Говори се, че представителтъ на правителството въ комисията за настаняване на бѣжанцитъ получавалъ 30.000 л. заплата месечно. Ако това е истина, г-да, азъ не зная какъ да окачества това, което г. министърътъ на финанситъ търпи. Освенъ това, даватъ се командировки, както вътре въ страната, така и вънъ отъ нея, често пъти не толкова отъ нужда, колкото за да се угоди на нѣкой недоволенъ партизанинъ. Всичкото това разхищение, г-да, не лѣга върху управляващитъ, а лѣга върху плещитъ на българския данъкоплатецъ. Въ комисията по настаняване на бѣжанцитъ има писари, които получаватъ отъ 8 до 12 хиляди лева месечна заплата. Тия заплати, г-да, сѣ сѣщо така прѣкомѣрно високи и трѣбва да се намалятъ, да се изравнятъ съ заплатитъ на другитъ държавни чиновници.

Създаде се единъ новъ институтъ — окръжнитъ смѣтни палати. Тия окръжни смѣтни палати като-че-ли повече забатачиха работата отколкото въ миналото, когато имавме само една палата въ София.

С. Савовъ (д. сг): Отде знаешъ тая работа?

Ц. Табаковъ (зан): Тия нови учреждения едва ли даватъ съответни резултати срещу онова, което се разходва за тѣхъ.

П. Петковъ (зан): Близо 20 милиона се харчи за тѣхъ.

Ц. Табаковъ (зан): Тия институти иматъ по-скоро за целъ да охраняватъ партизани, отколкото да даватъ полезни резултати за нашето управление. За тѣхъ се изразходватъ около 16 милиона лева, които може да се съкратятъ.

Споменато е въ тронното слово, а сѣщо и отъ изказанитъ се г. г. оратори никой не отмина, безъ да спомене нѣщо за стопанското положение, за стопанската политика, която се слѣдва отъ днешното правителство.

Стопанското положение въ нашата страна — това се констатира отъ всички, както отъ опозицията, така и отъ правителственото болшинство — не е добро. Но дали е достатъчно само да се констатира този фактъ, само да се признае отъ правителственото болшинство, или да се критикува отъ опозицията? Азъ казвамъ, че не е доста-

тъчно. Тогава когато дребните съществувания не могат да намерят работа за своите ръце, тогава когато не може да се намери пазар за нашето производство, тогава когато не могат да се изнасят нашите произведения, азъ съмтамъ, че правителството е длъжно въ най-скоро време да застъпи тази политика, която се препоръчва отъ опозицията и особено отъ онѣзи, които понасятъ кризата, които страдатъ отъ безработицата, които търпятъ всички несподи отъ водената стопанска политика на правителството.

Но на насъ ще ни кажатъ: „Ние за занаятчийскѣ сме направили доста много, ние имъ дадохме кредитъ“. Кредитътъ, който е даденъ на нашитъ занаятчи, не само че не е достатъченъ, но той се даде така, че държавата въ най-скоро време си го взема подъ формата на глоби и данъци.

За насъ е необходимо държавата съ своята стопанска политика да запази мѣстнитъ пазари за българското производство; за насъ е необходимо държавата частъ по-скоро да забрани вноса на чужди произведения, които не сж повестни отъ произведениата, които се произвеждатъ у насъ. Обаче тукъ играятъ роля интереситъ на отдѣлни вносители, на отдѣлни капиталисти, които нито за моментъ не биха помислили за поминъка на нашето население и за бъдещето на нашето производство.

На занаятчийскитъ произведения ние можемъ не само въ България да запазимъ пазара, но можемъ да направимъ износъ на такива въ нашитъ съседни. Както на земеделскитъ произведения се прави износъ, така също може да се прави износъ и на занаятчийскитъ. Това би могло да стане съ следнитъ занаятчийски произведения: въялки, прѣскачки, коли и редосѣялки, за които по-рано правихме въпросъ. Г. Галеновъ, единъ добъръ майсторъ, произведе нѣколко редосѣялки, една отъ които се взема за проба отъ Министерството на земеделъието. Носиха я по ниви и тя даде резултати такива, каквито европейскитъ редосѣялки не могатъ да дадатъ. Обаче тоя човѣкъ, съ своята беднотия, е въ невъзможностъ да развие това производство. Държавата и ония, отъ които зависи, не му даватъ никакво съдействие, за да може да развие това производство. Той е принуденъ да го продаде на чужденци и не следъ дълго време сжититъ редосѣялки да дойдатъ вече подъ чужда фирма пакъ у насъ. Защо е нужно всичко това, г-да? Нима не може да се подкрепи една такава индустрия, която е нужна за нашето земледѣлие, та да измѣсти вноса на такива произведения, които понастоящемъ се внасятъ отъвън?

С. Савовъ (д.сг): Ние въ Шуменъ насърчихме единъ цигуларъ да прави цигулки, дадохме му и 10 хиляди лева за тая целъ, но той, вмѣсто цигулки, взе да прави бастуни, и затуй на втората година ние му отнехме това право.

П. Петковъ (зан): Я не говорете за Шуменъ, за да не кажемъ пъкъ ние какъ въ Търново е насърчавано земледѣлието чрезъ покупки на машини: вмѣсто даденитъ суми да употребятъ за земеделски машини, купуваха съ тѣхъ къщи и булки.

Ц. Табаковъ (зан): Ако сравнимъ подпомагането на занаятчийското производство съ онова, което държавата е давала за подпомагане на индустрия, на търговия и на други цели, азъ смѣло бихъ казалъ, че за нашитъ занаяти, за нашето занаятчийско производство почти нищо не е сторено; кредитирането на занаятчийскитъ и въ бѣдеще трѣбва да става чрезъ популярнитъ банки, като държавата увеличи значително размѣра на отпусканитъ занаятчийски кредити. Последнитъ да се отпускатъ направо на популярнитъ банки, а не посредствомъ съюза на последнитъ, и съ лихвенъ процентъ, не по-високъ отъ онзи, по който Българската народна банка отпуща заеми. Народната банка носи името „Народна“, но азъ съмтамъ, че тя трѣбва да отговаря напълно на това име и да бѣде наистина народна. Сега тя обслужва само индустриалцитъ и търговцитъ. Така напр., за търговията презъ 1927 г. тя е отпуснала 273.675.000 л.; за индустрията — 229.666.000 л.; на частни банки — 204.000.000 л.; на занаятчи — 2.866.000 л.

Министъръ Ц. Бобошевски: Ама право да казвашъ! Кажы популярнитъ банки колко сж дали.

Ц. Табаковъ (зан): Популярнитъ банки сж отпуснали отъ общия кредитъ 144.000.000 л.

Министъръ Ц. Бобошевски: И това не е вѣрно.

Ц. Табаковъ (зан): Това е вѣрно.

П. Петковъ (зан): (Къмъ министъръ Ц. Бобошевски) Шомъ не е вѣрно, кажете Вие колко е.

Ц. Табаковъ (зан): Както виждате, г. г. народни представители, за търговията и за индустрията се отпускатъ стотици милиони лева. Ние не сме противъ тѣзи грижи на държавата, но ние не можемъ да се съгласимъ и нѣма да се помиримъ дотогава, докогато вие поставяте подъ карантина занаятчийското производство, дотогава докогато вие го лишавате отъ срѣдства, съ каквито държавата е длъжна да му се притече на помощъ.

Г. г. народни представители! Тогава когато голѣмитъ заплати, както и всички разноски на нашата държава, лежатъ въоу слабитъ плеци на българския народъ, предъ насъ изпква другъ единъ въпросъ, който прѣчи за разрешаването съ добра воля — ако има такава — въ по-благоприятна смисълъ на всички въпроси, интересувачи нашето стопанско развитие. Това е въпросътъ за репарациитъ.

Репарационитъ задължения на България не сж малки. Тѣ сж една голѣма тежестъ, едно страшно наказание, което нашиятъ народъ не ще може да понесе. Но нека видимъ — това сме длъжни всички въ тая сграда да знаемъ — съ какво разполага нашата държава и какво тя дължи. Азъ ще се помѣча да ви кажа това, до което съмъ се добралъ.

Нашитъ стари задължения сж 482.272.701 златни лева; имаме репарационни задължения 2.250.000.000 златни лева; имаме окупационенъ дългъ 21.000.000 златни лева. Или всички задължения на нашата държава възлизатъ на 2.754.171.228 златни лева, което прави 74.362.620.000 книжни лева.

74 милиарда лева! Това сж, г. г. народни представители, задълженията на нашата държава, която финансово е крайно зле, която стопански е продѣнена. Всички хвалби, отъ кѣдето и да идатъ тѣ, че ние стопански сме добре, или че, най-малкото, отиваме къмъ подобрене, сж неистински. Тѣзи огромни задължения не се свършватъ до тукъ. Имаме още летящи дългове, а именно: рекламации на Сърбия — 6 милиона лева златни, на Германия — 150 милиона лева златни, на „Дисконтогезелшафтъ“ — 97 милиона лева златни, на „Жонксонъ“ — 95 милиона лева златни. Имаме още задължения къмъ отоманския дългъ — 25 милиона лири, къмъ Дунавската компания — 113 милиона лева, къмъ Българската народна банка — 5 милиарда лева. Всичко това представлява едни огромни задължения, които ние не можемъ понесе.

Повдига се въпросъ за заемъ. Г. министърътъ на финанситъ каза: „Безъ заемъ ние не можемъ да отидемъ крачка напредъ“. Е добре, г-да, тоя заемъ, който се проектира отъ днешното правителство, при тия задължения, които имаме, за какво ще бѣде използванъ, ако се реализира? На едно мѣсто азъ чета следното изявление на г. министра на финанситъ: „Отъ автентично мѣсто се учимъ, че заемътъ, който България ще получи, ще бѣде за финансовото заздравяване на държавата, ще се използва за изплащане дълга на държавата къмъ Българската народна банка, за създаване на свободенъ депозитъ на съкровището и за изплащане на нѣкои и други задължения на държавата“. Ако действително тоя голѣмъ заемъ, за който не се знае дали ще бѣде голѣмъ или малък — това много малко зависи отъ насъ — отиде за изплащане дълговетъ на нашата държава; ако той се употребы. за заплати, за командировачни, за арбитражи и пр. и пр., какъвъ смисълъ има тогава той да се сключва? Какъвъ смисълъ има, при тия голѣми задължения, които нашата държава има, да се питура още едно толкова голѣмо задължение, което може да отложи само съ година—две нашата финансова катастрофа, но което нѣма да допринесе нищо за излизане на нашата държава отъ нейното тежко финансово и стопанско положение?

Азъ съмтамъ, че заемътъ, който се препоръчва, който се проектира, има смисълъ да се сключи, но само за стопански цели: ако тоя заемъ отиде да подпомогне нашето земледѣлие, нашата индустрия, нашитъ занаяти, изобщо нашето производство, което може да задоволи нуждитъ на нашитъ пазари и което ще намери и трѣбва да намери, съ грижитъ. както на производителитъ, така също и на правителството, пазари за нашитъ произведения вънъ отъ нашитъ граници. Тогава такъвъ заемъ е смисленъ, тогава той може да се оправдае, тогава заслужава да бѣде подкрепенъ отъ всички. Но ако той се сключи само и само, за да продължи днитъ на управлението; ако той се сключи, повтарямъ, само за да се използва за заплати

и за командировки — за цели непроизводителни, той заемъ, г-да, с безсмисленъ и той не бива да бъде сключванъ.

Г. г. народни представители! Върху нашия бюджет лежат, до известна част, и пенсият. Но тия пенсии, които се раздават споредъ закона за пенсият, сж крайно несправедливи. Не зная дали въ друга държава съществува такъвъ законъ за раздаване така на пенсии. Млади граждани, 40-годишни, иматъ право да получаватъ пенсии, равни на заплатитъ, които сж получавали. Маса отъ тия пенсионери не само че могатъ да изкарватъ своята прехрана, понеже сж здрави, но много отъ тѣхъ сж богати, много отъ тѣхъ иматъ състояние, съ което не само могатъ да подкрепятъ себе си, като безработни, за да живѣятъ, но иматъ възможностъ да хранятъ и по нѣколко семейства около себе си.

Азъ смѣтамъ, че пенсията се дава като помощъ, и отъ тая помощъ се нуждаятъ чиновници — могатъ да бждатъ и млади — които сж станали некадърни, които не могатъ да продължатъ своята работа поради инвалидностъ, поради старостъ. Но така да се раздаватъ пенсии на хора, които могатъ безъ тѣхъ, е несправедливо, още повече като се има предъ видъ, отъ друга страна, че има други граждани на държавата, които също така сж работили и работятъ на обществото, работятъ въ производството, обществено или частно, но които ги виждаме на старини на улицата. Ние виждаме старци, които презъ цѣлия си животъ сж давали труда си въ производството, въ земледѣието, въ занаятитъ, но които въ края на краищата оставатъ на улицата и често пати се самоубиватъ, затова защото не могатъ да намѣрятъ подкрепа отъ никого, освенъ просешка тояга.

Има и единъ другъ видъ пенсии — това сж пенсият на инвалидитъ, военнитъ пенсии. Г. г. народни представители! Тогава, когато едни граждани можахъ да изкаратъ пенсия по нѣколко хиляди лева месечно — по 5 хиляди, по 6 хиляди лева — работейки спокойно въ канцеларият си, други български граждани, които по бойнитъ полета не пожелали нито своето тѣло, нито живота си, нито кръвта си, които печелѣха победи на българската нация, които днесъ ги виждаме да просятъ, да треперятъ безъ крака, безъ ръце, безъ очи, получаватъ по 200, по 300, до 500—1.000 л. пенсия — една пенсия, която наистина е само помощъ, но не е пенсия, достатъчна за поминѣкъ, не е пенсия, съ която може да се издържа едно семейство. На тѣзи хора държавата дава пенсия само като помощъ, като подкрепа, а на други дава пенсии, равни на заплатата, съ които спокойно и свободно, дори раскошно може да живѣе едно семейство. Това е несправедливо. Нима не знаете какъ живѣятъ днесъ инвалидитъ? Нима не знаете какъ живѣятъ днесъ вдовицитъ, какъ живѣятъ сирацитъ, какъ живѣятъ всички онѣзи, които сж жертви отъ войнитъ, предъ които жертви мнозина отъ тѣзи, които сж виновни за изгубенитъ победи на българската ѳрмия, и днесъ си затварятъ очитъ, тѣ днесъ не искатъ да ги виждатъ, тѣ днесъ не искатъ да се говори за тѣхната съдба, тѣ днесъ не отдѣлятъ нито дори най-малко отъ своето време, за да видятъ какво е положението, каква е съдбата на тѣзи хора, които вчера рамо до рамо съ тѣхъ се борѣха за успѣха на нашата нация?

Азъ смѣтамъ, че държавата раздава пенсии, така да кажа, съсловно. Защото, ако държавата е майка на всички, тя не може да погледне на ония, които нѣматъ нужда отъ подкрепа, така щедро, а на тия, които се нуждаятъ отъ подкрепа, така пренебрежително. Азъ смѣтамъ, че тази неправда трѣбва частъ по-скоро да се поправи — да се даде пенсия на всички, които иматъ нужда отъ подкрепа, а ония, които нѣматъ нужда отъ такава, да имъ се отнеме.

На маса отъ тия добре платени пенсионери се даватъ и надничарски служби. Това явление не е рѣдко, г. г. народни представители! Както тукъ въ София, така също и въ провинцията голѣма частъ отъ пенсионеритъ, добре платени, заематъ надничарски служби, отъ които взематъ добро възнаграждение. Въпрѣки че могатъ да живѣятъ добре съ своята пенсия, тѣ я удвояватъ съ възнаграждението отъ надничарската служба. Това не може да не прави лошо впечатление на нашето население. Освенъ това има маса семейства, на които почти всички членове сж на служба. Такива семейства има и въ София, и въ провинцията. Нима вие ще кажете, че е справедливо, когато маса интелигентни изнемогватъ, сж въ безработица, сж отчаяни и нѣма кжде да намѣрятъ дори и най-малка заплата срещу своя трудъ, по нѣколко члена отъ нѣкое семейство да бждатъ на служба? Всичко това става само поради това, че у насъ има партизанство. Щомъ като нѣкой е отъ „на-

шитъ“, може не само жена му, но и баба му да се зачисли нѣкъде на котелъ, на заплата. Но щомъ не е отъ „нашитъ“, макаръ да бжде най-добриятъ чиновникъ, той ще бжде уволненъ, ще бжде изгоненъ. Това се е практикувало, практикува се и днесъ. Това е несправедливо и би трѣбвало частъ по-скоро да му се тури край.

Ще кажа нѣколко думи за санитарната служба. Известно ви е, че всички г. г. лѣкари сж се струпали въ голѣмитъ градове. Въ София има най-малко 600—700 души лѣкари; въ Пловдивъ има не по-малко отъ 100—150 души. Ще видите въ голѣмитъ градски центрове г. г. докторитъ да сж се наредили и отъ тамъ да ги гонить съ орѣдие, ако щешъ, не мърдатъ. И не само че сж се закрепостили тамъ, но тѣ отиватъ и по-далечъ. Недавна тѣхниятъ конгресъ, следъ като се занима съ бедственото положение на лѣкаритъ, че тѣ не могатъ да си изкаратъ прехраната, че тѣ сж обединѣли, взема резолюция, съ която не само се настоява да се закрие медицинскитъ факултетъ у насъ, но дори да се прѣчи и на другитъ младежи, които отиватъ да следватъ медицина вънъ отъ нашитъ граници.

Г-да! Вие, които сте бродили по села и паланки, знаете много добре каква медицинска помощъ се дава на нашето селско население; вие знаете кога докторъ отива въ нашето село. Когато селянинътъ или неговата жена, или дете се разболѣятъ, трѣбва да отидатъ въ града, за да намѣрятъ медицинска помощъ, а докато стигнатъ до лѣкаря, тѣ издѣлватъ. По нашитъ села нѣма дори и фелдшери. Учатъкътъ на единъ фелдшеръ включва не по-малко отъ десетъ села и фелдшерътъ не е въ състояние да даде помощъ на нуждающитъ се, едно, че нѣма физическа възможностъ, и друго, че той не е достатъчно подготвенъ. При това положенъе, нашето селско население е лишено отъ медицинска помощъ и то търси такава отъ разнитъ врачки, които го троватъ, които го лѣжатъ, които не му помагатъ при заболяване, епидемии и пр. Тогава, когато въ България има липса на лѣкари, ние виждаме лѣкарското съсловие да трепери, да търси средства да огради своитъ интереси, проявявайки една лакомия, която не знаемъ дали съществува въ друго нѣкое съсловие или класа отъ нашия народъ. Лѣкарското съсловие иска да се закрие нашиятъ медицински факултетъ. Азъ смѣтамъ, че медицинскитъ факултетъ не само не трѣбва да се закрива, но че трѣбва неговитъ врати широко да се отворятъ за българската младежъ, за да се даде възможностъ по-скоро България да се одобие съ повече лѣкари. Въмѣсто да имаме толкова много адвокати, нека имаме повече лѣкари, нека имаме повече инженери, защото това сж хората, които ще служатъ за изграждането на нашата държава, за изграждането бждещето на нашия народъ.

Въ София, наистина, има много лѣкари, но отъ тѣхната помощъ се ползватъ главно гражданитъ отъ центъра на града. Тия отъ периферията, вие знаете, колко могатъ да извикатъ лѣкаря въ къщи. Тѣ отиватъ да търсятъ помощъ въ общинскитъ амбулатории, но вие знаете, каква помощъ имъ се дава и какъ имъ се дава тя.

Г. г. народни представители! При това тежко положение, въ което се намира българскитъ народъ следъ войнитъ, има едно, което може да ни утеши — то е, че ние можемъ да живѣемъ въ предѣлитъ на една свободна България.

Почти всички г. г. оратори — кой повече, кой по-малко — се изказаха за положението на нашитъ малцинства въ съседнитъ държави. Правителството, обаче, побърза да се похвали, че ние сме добре съ нашитъ съседни и че довѣрието на европейския свѣтъ къмъ насъ всѣки день растѣло.

Тогава когато македонскитъ българинъ е поставенъ при нечувани мъчения; тогава когато младежи българи въ Македония сж изложени на страшни изтезания, на преследвания; тогава когато въ Добруджа българскитъ малцинства се прогонватъ и избиватъ системно, всѣкогъ денъ; тогава когато въ Тракия нашитъ малцинства изнемогватъ; тогава когато изобщо животътъ на нашитъ сънародници въ Ромѣния, въ Сърбия и въ Гърция не се цени дори колкото живота на една муха; тогава когато никой отъ тѣхъ не е сигуренъ дали като замръкне ще остане; тогава когато тѣ надаватъ отчаянъ викъ за помощъ, за подкрѣпа — нашето правителство не взема никакви мѣрки, нашето правителство не прави нищо, то не се вслушва въ гласа на тия българи. И азъ ви питамъ: когато така се изтезаватъ българскитъ малцинства, когато тѣ сж поставени при такива страшни, изключителни режими, кой другъ, г. г. народни представители, е длъженъ да чуе гласа на тия българи, наши братя, кой би имъ помогналъ, кой би имъ казалъ поне една утешителна дума, ако не онѣзи, които сж нераздѣлно свързани съ тѣхъ и по езикъ, и по кръвъ, и по

прави, и по всичко, още повече тогава, когато виновниците за тяхното робство сж още въ България? Кой би подал ръка, кой би протестираше, кой би казал една блага дума на тези Сългари, които сж подложени на такива мъчения за това, че не се отказват от своята националност?

Г. г. народни представители! Може някой да каже, че има Общество на народите. Азъ, обаче, мисля, че най-напредъ българското общество трѣбва да се загрижи за тези свои братя. Но ще ми кажатъ: няма България трѣбва да обяви война за своите малцинства? Не. България не може да обяви война, но българското правителство е длъжно не да си туря памукъ въ ушите, но да даде ухо на плачовете на тези наши сънародници, като занесе въ европейския печатъ тяхното положение, като донесе до знанието на великите сили и на Обществото на народите за техните страдания и като настои съ всички сили, знаейки, че ще има подкрепата на цялото български народъ, за облекчение съдбата на тия български малцинства. Съ право се занесе отъ тая трибуна отъ някои оратори, че македонското население, че македонскиятъ българинъ нѣма да се асимилира отъ сърбите; нито ромъните ще асимилиратъ българското население въ Добруджа. Но истина е, че за мъченията, че за теглата на тия българи нѣма кантаръ на свѣта, който би могълъ да ги претегли. Ние не бива да бъдемъ само свидетели тогава, когато нашите малцинства се поставятъ на такива изтезания.

Г. г. народни представители! У насъ съществува и единъ другъ въпросъ, който всѣки денъ се повдига, както предъ правителството, така също и предъ мнозина отъ г. г. народните представители. Това е въпросътъ за амнистията. Тая амнистия постоянно, настойчиво се иска, както отъ чужбина, отъ българските емигранти, така също отъ семейства тукъ, на които членове сж въ затворите. Азъ мисля, че вече е време да се заработи за единъ истински миръ у насъ, че вече е време, когато могатъ да се направятъ прошки на ония, които сж съ малки простѣпци, на ония, които повече невинно сж въ затвора . . .

К. Николовъ (д. сг): Тѣ сж амнистирани вече.

Ц. Табаковъ (зан): . . . или на други, които за малки простѣпци сж вънъ отъ нашите граници.

Г. г. народни представители! Истина е, че голѣмата частъ отъ нашето население бедствува, но нима е нужно правителството да държи въ бедствено положение една частъ отъ българските семейства, които днесъ сж оголѣли, децата на които днесъ лѣгатъ безъ хлѣбъ и които тѣжатъ за своите бащи, за своите братя или за своите синове, които сж въ затвора? Другъ е въпросътъ за ония, които сж вдигнали оръжие срещу своето отечество, другъ е въпросътъ за ония, които расотятъ срещу своето отечество.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Само тѣ сж останали въ затворите.

Ц. Табаковъ (зан): Не сж само тѣ.

П. Петковъ (зан): Има и други.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Всички осѣдени за леки простѣпки по закона за защита на държавата сж амнистирани. Ония, които сж задъ граница, иматъ право да се върнатъ, когато искатъ; никой не ги спира, никой нѣма да ги бутне съ прѣстъ. Само тези, които сж вършили разбойничества, които сж правили бунтове, които сж правили атентати, само тѣ сж въ затворите. И тяхното число е 525.

Д. Грънчаровъ (з. в): 1500 души сж.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: 550 или 545 — толкова сж останали въ затворите.

Д. Грънчаровъ (з. в): Надъ 1.000 души сж. 1.000 семейства сж засегнати.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Повечето отъ тяхъ сж младежи.

П. Анастасовъ (с. д): Толкова повече, защото сж младежи, трѣбва да се амнистиратъ.

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Нека си изкупятъ престѣплението.

Д. Грънчаровъ (з. в): Тѣ сж го изкупили досега, г. министре! И тѣ, и техните семейства.

Я. Сакжзовъ (с. д): (Къмъ министъръ д-ръ Т. Кулевъ) Говорите като Богъ Саваотъ: „Да си изкупятъ престѣплението!“

Министъръ д-ръ Т. Кулевъ: Тогава да отворимъ затворите да излѣзатъ всички, защото тамъ има и други осѣдени, семействата на които мизерствуватъ повече, отколкото семействата на тези.

П. Петковъ (зан): Друго е престѣплението на единъ, друго е престѣплението на другите.

Ц. Табаковъ (зан): Г-да! Азъ смѣтамъ, че този въпросъ не бива да се премѣлчава. Този въпросъ се повдига и всрѣдъ болшинството, повдига се и отъ опозиционни депутати. Този въпросъ вие не можете да го избѣгнете; той ви се слага и вие сте длъжни да го разрешите. Азъ смѣтамъ, че не е затворътъ, който може да пази вътрешния миръ въ страната.

Нѣкой отъ сговористите: Вие, който сте занаятчия, разправяте това, за да се харесвате на вашите ортаци. Жалко, че единъ занаятчия защитава разбойниците!

Ц. Табаковъ (зан): Азъ не говоря, за да се харесвамъ някому. Онѣзи, които сж подровили престижа на държавата, които сж подровили реда, сж намѣрили своето наказание. Обаче ония, които сж станали жертва на разни авантюристи, ония, които сж жертва на чужди агенти, не бива да се държатъ още въ затворите. Вие пуснахте главарите, а оставихте опашките въ затворите. Азъ смѣтамъ, че вие можете днесъ да отлагате този въпросъ, можете да го отлагате и утре, но съмъ сигуренъ, че нѣма да мине много време, и вие сами ще го занесете, за да го разрешите.

Г. г. народни представители! Тукъ става единъ споръ: кой да управлява?

Нѣкой отъ сговористите: А, тамъ е всичкото!

Ц. Табаковъ (зан): Опозицията вече е готова да изпрати правителството, но правителството казва: „Не, нѣма на кого да отстъпи властта“. Днешното правителство извади едно свое болшинство преди няколко месеци, по ние смѣтаме, че това болшинство не донесе нищо ново въ управлението. Това болшинство не може да опрѣсни всички ония идеали, които трѣбва да се носятъ и да се реализиратъ отъ една власт. Азъ смѣтамъ, че правителството не ще може да реализира поне частъ отъ ония необходими реформи, чрезъ които ще може да се издигне народниятъ поминъкъ, ще може да се разрешатъ стопанските проблеми на страната, ще може да се засили финансовата мощъ на нашия народъ. Тоя въпросъ, колкото и да се отбѣгва отъ управляващите, ще се наложи, защото дотогава, докато една властъ не се опира на едно здраво болшинство долу въ народните маси, докато тя не намѣри здрава поддръжка въ производителните обществени слоеве — дотогава тя не може да говори за реформи, за преобразувания, които се налагатъ отъ новото време, отъ нуждите на нашето население.

Г. г. народни представители! Ние, занаятчиите, сме водили борби, предявявали сме искания и предъ други правителства, правимъ това и предъ днешното. Азъ смѣтамъ, че днешното правителство трѣбва да реформира данчното облагане на дребните производители. То трѣбва да облекчи данъчния товаръ на дребния производител, за да му се даде възможностъ, както да развие своето производство, така също да спести и да си създаде единъ носенъ поминъкъ. Трѣбва да се съкратятъ ония чиновнически служби, които сж излишни. Трѣбва да се намалятъ голѣмитъ заплати на чиновниците. Трѣбва да се намалятъ пенсията, като се измѣни сегашниятъ законъ за пенсията — да могатъ да се ползватъ отъ пенсия онѣзи, които иматъ нужда, но не и ония, които нѣматъ нужда отъ такава. Трѣбва правителството, съ своята стопанска политика, да гарантира вътрешния пазаръ за нашето национално производство. Трѣбва да се намѣрятъ пазари и съ съдействието на държавата и вънъ отъ нашите предѣли. Въмѣсто да се пречатъ изъ европейските столици хора само за развлѣчение, нека се пратятъ такива, които ще откриятъ пазари за нашето производство. Само по такъвъ начинъ ще може да се създаде работа и да се облекчи поминъкътъ на голѣма частъ отъ нашето население, занаято въ производството.

Дотогава, докогато не се направи сносен животът на дребните производители, на малоимотните, на всички ония, които живят от своя труд, но които с всички усилия сж поддържали и поддържат българската държава, дотогава нашата борба няма да престане въ рамките на законити, които съществуват въ тая страна, борба с всички законни срѣдства, сж които може да си служи единъ добър и честенъ гражданинъ, когато се бори срещу неправдити, които се вършат и които се премълчватъ тогава, когато се изнасятъ или критикуватъ.

Съ тия нѣколко думи, г. г. народни представители, азъ смѣтамъ, че засегнахъ тѣзи съществени въпроси, въпроси неизбѣжни, които трѣбва да се разрешатъ част по-скоро. Ние ще трѣбва да разберемъ, че не сж думити, че не сж обещанията, които се даватъ много щедро преди избори, които и сега се даватъ по площадити, които могатъ да задоволятъ всички ония, които чакатъ отъ народното представителство да се загрижи за тѣхната сѣдба. Азъ смѣтамъ, че правителството ще трѣбва въ най-скоро време да занимае народното представителство сж тѣзи въпроси, които не сж партийни, които сж общи, защото тѣ засѣгатъ поминѣка на българскитѣ граждани и част по-скоро да улесни тоя поминѣкъ, да облекчи товара, който е сложенъ върху плещитѣ на българския данѣкоплатецъ. Ето защо днешното правителство, или утрешното, за да се опре на по-големата част отъ българския народъ, занятъ не въ службогоство, а въ производството, ще трѣбва да следва пѣти, който му се сочи отъ компетентнитѣ съсловия, който му се сочи отъ нуждитѣ въ занаятитѣ, въ производството, които нужди сж очевиждни, но които респективнитѣ министри избѣгватъ да удовлетворятъ.

Смѣтамъ, че нѣма да мине много време и днешното правителство ще изпълни поне част отъ онова, което обещава въ изявления предъ избори, както г. министъръ Молловъ не икономисваше да успокоява българскитѣ граждани, че нѣма да изпусне отъ ръцетѣ си голѣмата ножица, сж която ще рѣже бюджета, сж която ще намалява, ще съкращава и пр. Всичко това, обаче, днесъ остава тамъ, където се е казало и ние виждаме, че не само не се рѣже, че не само не се съкращава, но постоянно се увеличава. По този пѣтъ не може да се върви къмъ никакви реформи, по този пѣтъ не може да се върви къмъ спокойствие, не може да се върви къмъ миръ. (Ръкоплескания отъ занаятчиитѣ, социалдемократитѣ и земеделцитѣ — крило „Врабча“)

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя В. Димчевъ)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представител г. Петъръ Тодоровъ.

П. Анастасовъ (с. д): Г. председателю! Дебатитѣ сж прекратени. Отъ групата на Демократическия сговоръ сж сж изказали, а сжщо и повече отъ десетъ души сж говорили; следователно, г. Петъръ Тодоровъ не може да говори.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

П. Анастасовъ (с. д): Така е по правилника.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Друго нѣщо да допълните, нѣмате ли?!

Д. Нейковъ (с. д): Не е въпросъ за личността на г. Петъръ Тодоровъ. Дебатитѣ сж прекратени, и той не може да говори.

Председателстващъ В. Димчевъ: Той е записанъ да говори.

П. Тодоровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ затъ се колебаехъ много да взема думата.

Разискванията по отговора на тронното слово, безспорно, даватъ възможностъ на всѣки, който се качи тукъ, да засегне въпроси отъ най-разнообразно естество. И нѣма другъ случай въ Парламента, когато на единъ ораторъ се дава възможностъ да вземе отношение къмъ всичкитѣ въпроси, които сж свързани съ държавната управа. Но, отъ друга страна, не знамъ дебати, които — защо да го криемъ — да сж повече банализирани, отколкото дебатитѣ по отговора на тронното слово. Защото кой въпросъ отъ областта на политиката, кой актъ отъ политиката на единъ режимъ не е подложенъ всѣкога подъ всестранната критика и преценка на Парламента? И ние, които имаме нѣколко пѣти дебати по тронни слова, напоследѣкъ не сме оставили нито единъ единственъ въпросъ, по който всички да не сж изказали своето мнение. По тия причини, нека го

кажа откровенно, азъ чувствавамъ известно стѣснение, когато се качвамъ тукъ, особено следъ като дебатитѣ се продължиха доста дълго време и не остана нито единъ въпросъ, по който отъ тукъ (Сочи болшинството) и отъ тамъ (Сочи лѣвицата) да не сж изказани мнения.

Г. г. народни представители! Азъ ще се спра най-напредъ върху известни въпроси, които сж общи, интересуватъ всички безъ изключение, за които не може да има лично, субективно мнение, въпроси, които не единъ пѣтъ сж засѣгани тукъ, и които ни вдѣхватъ сериозни безпокойства.

Вѣрно е, че нѣма тема по-благодатна отъ темата за новата, за силната власт. Но мене ми се струва, че нѣма проблеми по-важни, да не кажа по-сѣдбоносни, за бъдещето на нашата държава отъ въпроситѣ отъ стопанско естество. И преди да засегна онѣзи въпроси, които господата особено отъ тукъ (Сочи лѣвицата) поставиха въ връзка съ промѣни политически и промѣни на режима, позволете ми да ви отекча сж нѣколко данни.

Г. г. народни представители! Нашиятъ търговски балансъ отъ нѣколко години насамъ е пасивенъ. Това не е дължи на тоя или оня режимъ, на тоя или оня управникъ. Отговорностъ за това изобщо нѣма, защото азъ не познавамъ нито единъ министъръ отъ по-близкото или по-далечното минало, който да не е треперѣлъ при обезпокоителнитѣ пасивни цифри на нашия размѣненъ балансъ и който да не е вземалъ решения, често пѣти бързи, нагледъ неоправдани, сж целъ да тласне колкото е възможно по-скоро и последната запасъ отъ нашия продуктъ — не е важно неговото название — на международния пазаръ. И при все това, г. г. народни представители, цифритѣ на нашия търговски балансъ сж извънредно обезпокоителни.

Въ 1922 г. ние имаме 4 милиарда лева вносъ и малко повече износъ — сж 330 милиона. Отъ 1923 г. цифритѣ на вноса се постоянно увеличаватъ: 5.120.000.000 л., 5.560.000.000 л., 7.300.000.000 л. за 1925 г. Следъ това тѣ намаляватъ: 6.270.000.000 л. за 1926 г. и за първото 6-месечие на текущата година — 3.440.000.000 л. Въпрѣки това, че отъ 1925 г. насамъ ние виждаме едно спадане на цифритѣ на вноса, все пакъ тѣ не покриватъ цифритѣ на нашия износъ. **Примѣри.** Презъ 1922 г. износътъ е 4.330.000.000 л., презъ 1923 г. — 3.540.000.000 л., презъ 1924 г. — 4.900.000.000 л., презъ 1925 г. — 5.640.000.000 л., презъ 1926 г. — 5.620.000.000 л., и презъ тази година до юлий месецъ — 3.010.000.000 л., кръгло. Значи, винаги — това, което казахъ въ началото — вносътъ е превъзпавалъ износа. Ако вземемъ последнитѣ 4 години — отъ 1923 г., включително до юлий месецъ тази година — вносътъ, г. г. народни представители, е надминалъ нашия износъ сж 4½ милиарда лева.

Азъ нѣма да изтъквамъ значението на пасивния балансъ за нашето стопанство, за нашитѣ финансии, за всички ония прояви въ свързка сж единъ подобенъ балансъ — скѣпотия, стѣсненостъ на пазара, финансова криза и пр. и пр. **Г. г. народни представители!** Нашата държава не е една индустриална държава — да вгаса за стотици милиона лева сурови продукти, често и за милиарди, и да ги изнася после като преработени произведения и по косвенъ начинъ да може да навакса този минусъ. Тя не е една лихварска държава, една кредитна държава, за да може чрезъ вноса на лихви, на анюитети, чрезъ раздадени предварително заеми, да компенсира тоя минусъ. Този минусъ, подчертавамъ, е едно извънредно обезпокоително явление, което не може да не обърне нашето внимание и да не ни застави да помислимъ не само за нова власт, не само за силна власт, не само за нѣкои други голѣми или малки политически преустройства, но и върху динамиката на нашия стопански животъ.

Но, г. г. народни представители, това не е всичко. Къмъ тия цифри 4½ милиарда, по-малко изнесени, отколкото внесени произведения, ние трѣбва да прибавимъ най-малко 500 милиона лева, които отиватъ за поддържане на нашитѣ стипендианти, за нашата дипломация, за разходи, лѣкувания и пр. въ странство; ние трѣбва да прибавимъ и страннитѣ анюитети по нашитѣ държавни задължения, които растатъ сж една застрашителна, сж една катастрофална бързина. Въ 1923 г. ние сме плащали лихви и погашения въ чужбина 920 милиона лева; въ 1927 г. ние сме били заставени да вишемъ въ нашия държавенъ бюджетъ 1.570.000.000 л., т. е. двойно въ сравнение сж 1923 г.

Азъ вѣрвамъ, г. г. народни представители, че анкетировитѣ отъ чужбина, които отвреме навреме идватъ да изучаватъ финансовото и стопанско положение на нашата

държава, нѣма да се задоволятъ само съ балансирѣ на държавния бюджет, нѣма да се задоволятъ само съ балансирѣ на Народната банка. Азъ вѣрвамъ, че тѣ ще вникнатъ въ това, което характеризира действителната физиономия на нашето народно стопанство и, кждето трѣбва и когато трѣбва, ще подчертаятъ, че всички доклади, всички изложения, всички апели къмъ чужденците да бждатъ малко по-снисходителни къмъ съдбата на нашето племе, съ апели, съ доклади, основани на факти и на данни.

Г. г. народни представители! Така разбираме ние анкетитѣ. Позволете единъ единственъ примѣръ. Казва се по нѣкой пътъ отъ хора, които набързо дойдатъ и останатъ съ мимолѣтни впечатления: „Вие сте една щастлива, богата земя. Вѣрно е, вие нѣмате гора отъ фабрични кумини; право е, у васъ не се забелязва онзи голѣмъ грѣмливъ дуксъ на съседнитѣ държави, но я погледнете вашитѣ ливади. Вие имате голѣми стада“. Другъ е въпросътъ, г. г. народни представители, дали стадата на цѣлъ единъ окръгъ у насъ не сѣ колкото стадата въ модерното стопанство на единъ единственъ чифликчия въ странство — тамъ нѣма да споримъ. Но когато се проучва стопански една държава, когато се привеждатъ подобни аргументи, трѣбва да се обърне внимание, че този добитѣкъ същевременно е и превозно сръдство на българския производител, че той е същевременно машиненъ плугъ на българския производител, че той е същевременно и богатство, и инвентаръ, и продуктъ, когато стане дръгливъ, да бжде консомиранъ.

Г. г. народни представители! Азъ бѣхъ принуденъ въ началото на нѣколкото думи, които ще размѣня съ васъ, да изтъкна това, което не може да не се знае, не бива да остане неизвестно и на васъ — аргументирано съ данни — и на всички, които дохождатъ тукъ да проучватъ нашата страна.

Ако ние отидемъ малко по-нататѣкъ и искаме да проанализираме нѣкои цифри отъ нашия въносъ и отъ нашия износъ, ние ще видимъ, г-да, че оная златна манна, ако мога така да се изразя, която България имѣ презъ известни години, когато съседни държави воюваха помежду си, съ износа на тютюна, я нѣма вече. Ние ще бждемъ щастливи, ако износътъ на нашитѣ тютюни спре на една константна, на една твърда цифра отъ единъ милиардъ и половина до единъ милиардъ и 800 милиона лева, като ще търсимъ по какъвъ начинъ да попълнимъ празнината отъ половинъ милиардъ лева въ сравнение съ износа на нашитѣ тютюни преди нѣколко години. Ние трѣбва да обърнемъ сериозно внимание върху оня артикулъ, за който единъ пътъ употребилъ една поетична метафора г. министърътъ на земледѣлието — яйцата — износътъ на които отъ 400 и нѣколко милиона лева преди 4—5 години стига вече цифрата 800 милиона лева, съ тенденция да отива по-нататѣкъ, защото, г. г. народни представители, други нѣкои особени артикули, масови артикули, които донасятъ не десетки милиона лева, но милиарди лева, азъ не съзирамъ.

Ако ние искаме да видимъ що представлява износътъ на нашето зърнено производство и оттукъ да направимъ своето заключение, песимизмътъ става още по-голѣмъ. Ако ние само тукъ спремъ нашето внимание, ако не живѣемъ съ една по-бодра надежда, че тия нѣща могатъ отчасти да се поправятъ, г-да, резултатитѣ сѣ просто катастрофални.

Азъ бихъ искалъ да ви цитирамъ още нѣкои цифри и съ това да ви избавя отъ неприятността да слушате такива по-нататѣкъ.

Срѣдното зърнено производство презъ 1910 г. и 1913 г. е 2 милиона и 710 хиляди тона; срѣдното зърнено производство презъ 1914 г. и 1924 г. е само единъ милионъ и 860 хиляди тона. Срѣдниятъ зърненъ износъ, естествено, че ще намалѣе, и ще намалѣе много. Презъ 1905 г. срѣдниятъ зърненъ износъ достига 640 хиляди тона; презъ 1921 г. и 1923 г. достига само 200 хиляди тона.

Г. г. народни представители! Износътъ на нашитѣ зърнени произведения не намалява само заради това, защото загубихме оная страна, която ни даваше съсрѣдоточения, кждето излизаша най-едритѣ партии, които отиваха въ чужбина, намалява и заради това, защото населението сравнително бързо се увеличава. На 1910 г. — 4 милиона 340 хиляди човѣка, на 1926 г. — 5 милиона 490 хиляди. И когато ние проследимъ статистиката, съзираме, че въпрѣки обстоятелството, какво въ последния сравняемъ периодъ за храна на населението е останало, много по-малко, отколкото е оставало срѣдно за храна на жителъ презъ предшестващия периодъ, въпрѣки това, на 1.000 човѣка износъ

сме имали въ последния периодъ много по-малѣкъ процентъ. Презъ 1905 г. ние сме изнесли на 1.000 човѣка 165 тона, а презъ 1921 г. и 1925 г. само 38 тона.

Г. г. народни представители! Въпрѣки това, че зърнениятъ износъ се замѣсти бързо — и въ това е само обяснението на факта, че ние можахме сравнително по-лесно да изживѣемъ стопанската и финансовата криза поне въ първитѣ години следъ войната — отъ износа на яйцата и тютюна, ние пакъ виждаме, че остава една грамадна празнина, която трѣбва да се попълни. Какво трѣбва да стане? Земя нѣма. По изкуственъ начинъ земя не се създава. И затова мене ми се струва, г-да, че въпросътъ за увеличението производителността на нашата земя — който и другъ пътъ е поставянъ тукъ отъ хора съ по-голѣма компетентностъ, въ свръзка съ проблемата, който азъ третирамъ — е въпросъ, бихъ казалъ, стоещъ надъ всички други стопански и финансови проблеми. И, слава Богу, отдавна въ нашата литература престана да се спори по динамиката на нашето земледѣлско производство. Дали дребното земледѣлие ще изчезне у насъ или не, дали то ще се приспособи къмъ машиннитѣ форми, дали то ще бжде погълнато при рационализацията на нашето земледѣлско стопанство отъ по-едри стопанства или не — тѣзи въпроси, г. г. народни представители, отдавна сѣ излѣзли отъ сферата на научнитѣ и практически проблеми. Днесъ проблемата вече не е динамиката, но техниката на нашето земледѣлско производство. Да се подбере по-едро зърно, да се закопае по-дълбоко плугътъ, да се изварди по-хубавъ сезонъ, да се асимилиратъ техническитѣ и агрикултурни познания по-широко отъ нашето земледѣлско съсловие — ето голѣмитѣ въпроси на деня. И азъ считамъ, че този Парламентъ, взетъ изцѣло, не би изпълнилъ своя дългъ, ако не продължи усвоената вече отъ Сговора политика — да се дава колкото е възможно по-голѣма сила, по-голѣмъ авторитетъ, повече сръдства на респективнитѣ ресори.

Г. г. народни представители! Азъ искамъ следъ това да се спра и на друга една — ако мога да употребя израза на социалиститѣ — стопанска категория въ нашата държава.

Предговорившиятъ ораторъ, който излѣзе преди всичко отъ името на едно особено стопанско съсловие, засегна нѣкои въпроси, които, струва ми се, не могатъ да не привлѣкатъ нашето внимание. Това е въпросътъ за еснафа. Ако ние можемъ да кажемъ, че земледѣлското съсловие е въ криза, но по-лесно ще изживѣе тая криза, и по-лесно ще я изживѣе може би заради това, защото цената на неговитѣ произведения винаги следи международната цена, мировата конюнктура; ако международниятъ пазаръ всѣкога попива като гѣба по-голѣмата частъ отъ земледѣлскитѣ произведения и, следователно, криза въ земледѣлското производство се чувствава, но не се чувствава толкова дълбоко, така всестранно — то трѣбва да признаемъ, г. г. народни представители, че при единъ ограниченъ мѣстентъ, локаленъ пазаръ — особено ако този пазаръ е въ единъ замръзълъ провинциаленъ градъ — на еснафска стока, на еснафски продукти, подобна широка възможностъ за еснафа да се приспособи къмъ неблагоприятнитѣ стопански конюнктури нѣма. И отъ тукъ повникътъ всрѣдъ нашето еснафско население напоследѣкъ срещу голѣмитѣ данѣци, срещу липсата на кредитъ, срещу чиновническата армия, срещу всички голѣми или малки фактори, които, въ неговото малко или много неразвито съзнание, като-че-ли допринасятъ да се засили стѣсненото материално и финансово положение на това население. Г-да! Ако икономията на земледѣлския продуктъ е възможна до опредѣлени граници, икономията на занаятчийския продуктъ е много по-голѣма: може да не си уишешъ ново — ще обърнешъ старото, ще го закрѣпишъ. Следователно, пазарътъ на занаятчийския продуктъ е ограниченъ, понеже той разчита главно на това, което е около него. Азъ разбирамъ всичко това. И понеже съмъ го разбиралъ, азъ съмъ дълженъ да подчертая, да подчертая особено настойчиво, че още въ началото, когато се е започнало да се управлява и да се твори отъ тая голѣма обществена сила — Демократическия сговоръ — съдбата на нашия еснафъ, г-да, не е оставала безъ внимание. Тя е бивала винаги топло, съчувствено третирана отъ наша страна. И мене ми се струва, че нѣма и въ бждеще да се намѣри общественикъ, голѣмъ или малѣкъ държавникъ, който да третира иначе това съсловие, което, независимо отъ миналитѣ си заслуги, че създаде цѣла една предосвободителна епоха, литература и култура, независимо отъ всички тия исторически данни, които имаме ние за него, независимо отъ факта, че то е единъ отъ най-здравитѣ стълбове на буржоазната и дребнобуржоазната държава, по силата на

факта, че представлява 16% от самостоятелните стопани във България и 60% от самостоятелните стопани в града — тази голъма социална класа, която отдавна всички бѣха зачеркнали, изтрили като факторъ въ нашето политическо и стопанско развитие — по силата на това, че еснафитѣ сѣж честни, че сѣж добросъвестни, че сѣж скромни стопани и граждани на тая държава, всѣкога ще буди нашето внимание, като законодатели и като общественици. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Нѣкой отъ лѣвницата: Това е демагогия

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ не обичамъ да споря и нѣма да споря, но азъ чувамъ тамъ да се произнася думата демагогия. Г. г. народни представители! Азъ съмъ длъженъ веднага, защото имамъ други данни и факти, съ които бихъ могълъ да подкрепя тая своя теза, да ви процитирамъ нѣколко данни, за да видите, че това, което казахъ, е изразъ не само на топло съчувствие къмъ тая социална категория, не само на възторга, който всѣкога сме питаели къмъ нейното минало и настояще, но и защото тя е била единъ главенъ елементъ въ нашата ежедневна стопанска политика.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да ви изброявамъ тѣзи данни, но считамъ, че трѣбва веднага да бѣда аргументиранъ. Кой даде, вънъ отъ кредититѣ, които се вписаха въ текущия нормаленъ бюджетъ, за професионалното образование специалния кредитъ отъ 40.000.000 л., за да могатъ всички тия чирашки и калфенски училища и низшите земеделѣчески училища да бѣдатъ разширени? Демократическиятъ сговоръ.

П. Петковъ (зан): Не си приписвайте заслуга за чирашкитѣ училища. Този активъ е на търговскитѣ камари.

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Има хора, които сѣж отъ скоро време въ Парламента и ние трѣбва да имъ простимъ: тѣ не знаятъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Но, ако тѣ, като депутати, не знаятъ тоя голѣмъ фактъ отъ нашата стопанска, финансова и социална политика, не имъ е позволено да го не знаятъ като частни персони и като водача на занаятчийското съсловие. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ) Това, което направиха търговскитѣ камари, вследствие реформитѣ, които се направиха, между другото, пакъ отъ респективните министри, да имъ дадатъ по-голѣма свобода, по-голѣма инициатива, по-голѣма възможностъ да намѣрятъ приходи, за да могатъ да отдѣлятъ нѣщо много повече за занаятчийския и професионаленъ трудъ, е едно, а това, което направи държавниятъ бюджетъ съ своя специаленъ 40-милионенъ кредитъ, който се попи веднага — той бѣше недостатъченъ и, за да ориентирамъ господина, ще кажа, че бѣше 30-милионенъ, а следъ това съ свръхсметненъ кредитъ стана 40.000.000 л. — то е съвсемъ друго. Но този кредитъ излѣзе отъ държавния ковчегъ, и това е вече — ако говоримъ за активъ — приобретение на политиката на Демократическия сговоръ.

Но, г. г. народни представители, да оставимъ тия малки и голѣми инцидентни кредити. Понеже ме предизвикватъ, азъ бихъ желалъ да ви спомена нѣкои цифри — колкото и уморени да сте да слушате цифри — за да ви изтъкна, че случайниятъ елементъ, извънредниятъ кредитъ за професионалното образование е едно, а това, което е вече постоянно, завоювано перо отъ държавния бюджетъ за професионалното образование, е съвършено друго.

Г-да! Внимание малко, и ви обещавамъ следъ това съ цифри да не ви занимавамъ.

Бюджетътъ за професионалното образование презъ 1921/1922 г., тогава, когато — малко политика позволете — управляваха хора, които говорѣха за управление на стопански слоеве, не на чисти политики, когато се издигаше идеята само за стопански парламентъ, когато се твърдѣше, че никой другъ не свхваща по-добре нуждитѣ и интереситѣ на професионалните организации, освенъ тѣхъ, тогава бюджетътъ на професионалното образование бѣше 3.410.000 л. Презъ 1923/1924 г. идватъ на власт хора не съ такива високомерни, чудовищни, непобедими претенции, че тѣ единствени представляватъ интереситѣ на тия стопански категории, а съвсемъ други хора. Е добре, тогава бюджетътъ за стопанското професионално образование и повдигане на нашата страна отъ 3.410.000 л. пораста на 14.210.000 л., за да бѣде днешниятъ бюджетъ, г. г. народни представители, 46.800.000 л. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д. Грънчаровъ (з. в): Затова толкова сѣж прокопсали занаятчийтѣ. Започнаха да затварятъ дюкянитѣ си и сѣж по-

тънали въ задължения до гуша. Когато бюджетътъ бѣше 3 милиона, тогава тѣ благоденствуваха.

П. Петковъ (зан): Тѣзи училища, за които приказвате, пратиха ученицитѣ въ канцеларитѣ, а не въ работилницитѣ. За тѣхъ харчите 46 милиона лева. (Възражения отъ сговориститѣ)

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ не оспорвамъ, че не всичко е въ редъ и че не може да бѣде въ по-голѣмъ редъ. Мислимъ се да го поправимъ и ще го поправимъ. Азъ не казвамъ, че кредитътъ е голѣмъ и че не трѣбва да бѣде увеличенъ. Азъ съмъ готовъ да призная — най-после нали е времето на общото дѣло и на сговора — че има нѣщо вѣрно въ критиката за известни професионални организации. Но въпросътъ не е въ дефекти — единъ, два или двадесетъ; въпросътъ е въ тенденцията, въпросътъ е въ политиката, въпросътъ е — ако не съмъ плагиаторъ — въ жеста, въпросътъ е, че е дадено това, което е могло да се даде като единъ залогъ или гаранция, че ще се даде нѣщо повече отъ това, което е въ днешния бюджетъ.

Тамъ е недоразумението между мене и моя опонентъ. И, ако ви е съдено, г. г. народни представители, отново да кроите тоя бюджетъ, дайте въ разстояние само на три години едно увеличение 12 или 15 пѣти на кредититѣ за тази целъ. Азъ ще бѣда първиятъ, който ще ви защита, защото, казахъ въ началото, че, ако можемъ да имаме различие по чисто политическитѣ въпроси, по тия стопански въпроси ние не можемъ да бѣдемъ освенъ на едно мнение.

Азъ нѣма за засѣгамъ тоя въпросъ, който преждеговорившиятъ обстойно третира — за голѣмото данъчно бремѣ, за голѣмитѣ данъчни глоби, за данѣцитѣ и пр.

Г-да! Ще дойде време да приказваме и за данѣцитѣ и тогава ще имаме възможностъ съ данни по-просторно да се мотивираме. Но едно не може да се оспори въ тази областъ и отъ най-отявления противникъ на управлението на Демократическия сговоръ — че въ законодателството, което засѣга всички доходи въ нашата страна, се сложи известна прегледностъ, се сложи редъ, че онази грамада, да не кажа планина, отъ декларации, които позволяваха да се влата такова пристрастие, такъвъ субективизмъ въ облагането, не съществува днесъ. Та нали ви излагаха тукъ преждеговоривши, какъ хора, които сѣж заемали това мѣсто (Сочи министерската маса), сѣж влизали въ ролята на финансови агенти и сѣж видоизмѣнявали окладни ставки и маса декларации? Всичко това е легенда, то изчезна, нѣма го вече. Еснафътъ знае за три години срѣдно своя доходъ и го декларира. Всѣки данѣкоплатецъ, съ чистъ приходъ до 100 хиляди лева, не е оплетенъ въ тази книжна паяжина. Следователно, и тукъ се направи много повече отъ онова, което се обещаваше отдавна.

Г-да! Може данѣкътъ да е голѣмъ. Ако кризата е голѣма, ако анюитетътъ кресчендо расте, ако ние въ близко или по-далечно време не добиемъ облекчение по нашитѣ политически задължения, ако производителността намалява, ако международниятъ пазаръ не позволява да се продаватъ нашитѣ произведения на ония цени, на които ги продавахме въ 1925 г., ако маса стопански фактори отъ международно естество идватъ и ни задушаватъ, азъ съмъ съгласенъ, че не 150 л. основенъ данѣкъ и 120 л. врѣхнини, но и 20 л. данѣкъ на единъ занаятчия, на едно скромно занаятчийско предприятие е голѣмъ.

Може ли оттука да се тегли заключението, че въ тази посока абсолютно нищо не е сторено, тогава, г. г. народни представители, когато днесъ — това никой не може да оспори — срѣдниятъ поземеленъ данѣкъ на декаръ е 7—8 л.? Възмете колко е цѣлата обработваема площъ и колко е общата маса поземеленъ данѣкъ и направете смѣтка; тази смѣтка и единъ ученикъ отъ трето отдѣление може да я направи.

Отъ земеделѣцитѣ: Не е вѣрно, че поземелниятъ данѣкъ е толкова.

Нѣкой отъ земеделѣцитѣ: А общинскиятъ данѣкъ не е ли данѣкъ, окръжниятъ данѣкъ не е ли данѣкъ?

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ не оспорвамъ, че ако нѣкой има първокачествена ливада край нѣкоя рѣка, той ще плати, съобразно съ принципитѣ на размѣтателния данѣкъ, първа категория данѣкъ, който може да дойде съ врѣхнинитѣ до 40—50 л. на декаръ, . . .

Ц. Стоенчевъ (з. в): Тъкмо обратното е

П. Тодоровъ (д. сг): ... по азъ твърдя, че когато се подраздѣли общиятъ данѣкъ, той е 7 л. на декаръ.

Н. Стамболиевъ (з. в): Провѣрете и ще видите, че въ Малко-търновския край кански пишатъ отъ голѣмия данѣкъ. Земята въ този край е неплодородна, пѣсчлива и не дава никаква прехрана на населението, а то плаща поземеленъ данѣкъ по 12 л. на декаръ. Попитайте г. Бурилковъ и г. Димитъръ Яневъ да ви кажатъ; тѣ знаятъ това, защото сѫ представители отъ тая околия.

П. Йоловъ (д. сг): Нищо не разбирашъ ти!

Н. Стамболиевъ (з. в): Азъ познавамъ много добре този край, защото азъ съмъ родомъ отъ тамъ.

П. Йоловъ (д. сг): Като дойде да приказваме за митници, тогазъ ще те слушаме!...

Председателстващъ В. Димчевъ: Моля, г-да, оставете оратора да говори спокойно.

П. Тодоровъ (д. сг): Г-да! Азъ не оспорвамъ, и съ това заключавамъ, че въ нѣкои краища на България данѣкътъ може да бѣде по-голѣмъ, но азъ говоря за срѣдния поземеленъ данѣкъ.

Г. г. народни представители! Едната криза води къмъ друга криза. Ако действително въ международния пазаръ сѫ настѣпили неблагоприятни условия за нѣкои наши земеделски произведения, ако наистина ние не можемъ да изнесемъ онова голѣмо, сравнително разбира се, количество тютюни, които сме изнасяли преди 3—4 години, то се знае, че ще се почувствува тая криза и въ тоя стопански и земеделски отрасълъ, то се знае, г. г. народни представители, че тая криза ще се почувствува въ нѣкои организации — наречете ги синдикати, наречете ги кооперации, назовете ги както искате — които сѫ се занимавали съ продажба и покупка на тоя артикулъ.

Мене много ми се иска да се спра за моментъ и на тоя извънредно важенъ въпросъ, който е единъ голѣмъ стопански и социаленъ въпросъ, именно на въпроса за кооперативното движение. Ако ние знаемъ отъ отчети и отъ частни, въ всѣки случай официални доклади, че нѣкои наши кредитни учреждения, ако искатъ да ликвидиратъ своитѣ кредитни отношения, своитѣ заеми, съ известни кооперации, ще загубятъ голѣми, да не казвамъ грамадни, суми; ако въ печата се изнасятъ много или малко провѣрени слухове за трудното положение на нѣкои голѣми кооперативни организации — всичко това трѣбва да насочи нашето внимание върху недѣжитѣ, отъ които страда нашето кооперативно дѣло изобщо.

Безъ да бѣда врагъ на кооперацията, азъ смѣтамъ, че ние, като управляващи, сме дали доказателства, че сме подпомагали и финансирали кооперативното дѣло. Ние отбелязваме въ нашето кооперативно движение явления, които вдъхватъ известни безпокойства. Време е да се взематъ сериозни мѣрки, за да не бѣдемъ изправени въ положение или по-далечно бѣдеще предъ по-сериозни усложнения.

Г. г. народни представители! Едно време, когато отъ тукъ (Сочи лѣвицата) се задаваха въпроси на управляващите: „Какъ ще върнатъ вавитѣ синдикати ония грамадни суми, които дължатъ на държавата отъ произведения, които вземаха отъ арсеналъ, отъ желѣзнопътни тракции и т. н., при ликвидацията на Дирекцията за стопански грижи и обществена предвидливостъ“, отговаряше се доста лекомислено, да не кажа даже доста глестивно: „Голѣма работа! Това сѫ държавни пари, обществени сръдства, минали презъ известни кооперативни организации и отишли пакъ между народа“. Създаде се една особена психология, г-да, и азъ обръщамъ вашето внимание върху тоя сериозенъ общественъ въпросъ, че стига да се наметне мантията на кооперативната идея, често пѣти грамадни суми, които се губятъ, които се прахосватъ по липса на разумъ, на предвидливостъ, или поради злоупотребления, всѣкога държавата, въ една или друга форма, е готова да ги покрие. Това е не само заблуждение, това е една голѣма ересь, това не обуславя на кооперативното дѣло.

Азъ бихъ желалъ за моментъ поне да се спра на тая ересь. Ако навремето Общиятъ съюзъ на земеделските кооперации — кждето, безспорно, има великолепно лице, но кждето имаше и забъркани глави, нека го признаемъ — знаеше, че ще бѣде тегленъ не само предъ мораленъ съдъ, но че същевременно ще бѣде заставенъ да плаща голѣми суми за загуби, нѣмаше да попадне въ психологическия

водовъртежъ на синдикатитѣ, които започнаха да се занимаватъ съ търговия, и нѣмаше да загуби милиони. Ако другъ единъ кооперативенъ съюзъ, на който не искамъ да споменавамъ името сега, знаеше, че трѣбва да се оперира съ по-голѣма предвидливостъ, по-търговски, нѣмаше да чака покриването на неговитѣ загуби отъ нѣкои кредитни учреждения.

Г. г. народни представители! И ако единъ пѣтъ завинаги се посочи отъ кждето трѣбва ясно и открито, че тамъ мѣсто за политически двубой, за елиминирание на тия и ония лица, за правене на избори, за да се уязви този или онзи, нѣма, и че всѣки ще бѣде тегленъ подъ отговорностъ, нѣмаше да четемъ отчети на кооперативни централи, които сѫ били широко кредитирани отъ държавни кредитни кооперативни учреждения (Ржкоплѣския отъ сговориститѣ), че имало кървави режими и не знамъ какви още политически мотиви, съ които се обяснява този или онзи пасивъ на управителното тѣло на известна кооперативна централа. (Ржкоплѣския отъ сговориститѣ)

К. Томовъ (з): Тая тема заслужава голѣмо внимание, защото въ цѣлото кооперативно движение наистина има голѣми трѣски за дѣлане. Но бѣдете по-конкретенъ. Кажете кои кооперативни централи сѫ били кредитирани отъ държавни учреждения и отъ кои държавата нѣма да събере нито стотинка? Бѣдете конкретенъ, защото много се спекулира съ една централа — Земледѣлската синдикална централа. Тя има насреща си материално състояние, за да отговори на своитѣ заеми, когато има други централи, тютюневи кооперации, отъ които нищо не може да се вземе и ще се загубятъ милиони. Недейте спекулира съ въпроса, а бѣдете откритъ. Държавата има да взема отъ Синдикалната централа 8 милиона лева, а тя има здание за 10 милиона лева.

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Най-малко азъ искамъ да поставямъ въпроси, които могатъ да създадатъ затруднение на този или онзи, обаче този въпросъ вече излѣзе отъ тѣснитѣ рамки на кооперативното движение и става все повече и повече общественъ въпросъ. Той не може да не интересува и насъ, които, наистина, не даваме прѣко санкция на този или онзи кредитъ, отпуснатъ отъ тази или онази банка, но които носимъ морална и косвена отговорностъ за известни суми, които, ако не сѫ злоупотребили пропилѣни, безъ тактъ и безъ умение сѫ изгубени.

А що се отнася до репликата, която прави г. Томовъ, азъ ще му отговоря. За мене и за всѣки, който се е интересувалъ по-детайлно по този въпросъ, е известно, фактъ неоспоримъ е, че минимумъ половината отъ онзи кредити, които се отпуснаха въ една или друга форма — материали, суми и пр. и пр. — на старитѣ синдикати, сѫ несъбираеми креанси.

К. Томовъ (з): Това и азъ твърдя, но трѣбва да бѣдемъ еднакви къмъ всички. (Възражения отъ сговориститѣ)

Г. Петровъ (нац. л): (Къмъ оратора) Тѣзи констатации сѫ вѣрни, обаче отнасятъ ли се и за „Асенова крепостъ“?

К. Томовъ (з): Кажете и за „Асенова крепостъ“, и за кооперация „Солидарностъ“, и за други кооперации.

П. Тодоровъ (д. сг): Но, г. г. народни представители! Азъ започнахъ съ това, че общата стопанска криза, която се отразява върху нѣкои отрасли отъ нашето земледѣлие, се отрази косвено или прѣко и върху кооперативното движение. За тия обективни причини азъ не говоря. Дотолкова, доколкото една кооперация е пострадала отъ това, че на международна пияца внезапно се е създала една неблагоприятна за нея конюнктура, азъ не искамъ да осждамъ нейното председателство, понеже при всички условия то не е било съ достатъчно тънъкъ търговски духъ — и частни фирми губятъ. Но дотолкова, доколкото се уязвява кооперативното дѣло чрезъ неподбранъ персоналъ, чрезъ опартизаненъ персоналъ, чрезъ персоналъ, който иска да създаде партийно-политически позиции чрезъ кредити, които сѫ събрани отъ еснафи — въ популярнитѣ банки и въ нѣкои други кооперативни централи има събранъ дребенъ кредитъ около единъ милиардъ и двесте милиона лева! — азъ привличамъ вниманието на Парламента върху този обществен-стопански дефектъ...

К. Томовъ (з): Да.

П. Тодоровъ (д. ср): ... който заслужава внимание.

К. Томовъ (з): Тамъ участвуватъ министритъ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Ще си кажемъ думата. Ще дойде редъ и ние да говоримъ.

П. Тодоровъ (д. ср): Г. г. народни представители! Азъ оставямъ другитъ въпроси, ако мога така да се изразя, отъ стопанско и финансово естество, защото по тѣхъ ще имаме възможностъ въ по-близко или по-далечно време да се изкажемъ.

Нѣма съмнение, че нашата държава, която отъ нѣколко години насамъ завършва съ доста голѣми недоимъци своя бюджетъ, на който приходитъ намаляватъ — намаляватъ по вина не на този или онзи министъръ, намаляватъ не по вина на тази или онази властъ, а намаляватъ по силата на факта, че тия и ония стоки въ тия или ония размѣри не могатъ да се продаватъ вече въ чужбина — нѣма съмнение, г-да, че тия е принудена да дѣра срѣдства и отвънъ. И нека се надѣваме, че всичкитъ тия господа, които идваха да проучватъ нашата държава, заедно съ господата, които сега управляватъ, ще направятъ всичко, за да можемъ тия чужди срѣдства да ги добиемъ на сравнително износни условия.

Азъ искамъ да се спра на въпроси отъ друго естество, които сѣщо ми вдъхватъ известно безпокойство.

Г-да! Кому трѣбва да принадлежи Македония, съ какво население е населена тя — това е отдавна известно. Нѣма страна, която да е проучена така всестранно, основно, нѣма народъ, политическата сѣдба, националната сѣдба на който да е разрешавана съ такава грамадна литература. Македонскиятъ въпросъ е билъ и остава осьъта на българската външна политика. Много отдавна този въпросъ е излъзълъ изъ сферата на книжнитъ теоритични разсѣждения. Той бѣше дълго време флагъ за една света борба, като се започне отъ шумнитъ демонстрации, митинги, траурни шествия преди години, и се свърши съ ония епопеи на двѣтъ освободителни войни. Що не даде България за Македония? Срѣдства, жертви, икономии на цѣли поколения, безчетъ майчини надежди. Кой отъ васъ не знае какви фантастични резултати — за голѣмо съжаление, за кратко време — се постигнаха отъ тѣзи свръхчовѣчни национални усилия? Три морета, грамадни басейни миеха тая фантастична територия на временното българско царство. Нѣколко цивилизации се пригрѣзваха и очертаваха. Наистина, една легенда! Всичко това мина, и македонскиятъ въпросъ, който се разрешаваше чрезъ литература, чрезъ анкети въ една или друга форма, като-че-ли следъ тая необятна слава, възторгъ, увлѣчение, надежди, стана по-заплетенъ, по-труденъ.

Г. г. народни представители! Известно е, че още преди освобождението, когато нѣкои наши предосвободителни дейци искаха да приобцатъ своитъ усилия революционни къмъ усилията на представителитъ на тогавашното младо сръбско кралство, за да насочатъ съвмѣстенъ ударъ срещу империята на султана, още тогава се изявиха известни претенции отъ тая държава, която даде да се разбере, че не е равнодушна и нѣма да остане равнодушна къмъ тая частъ на Балканския полуостровъ — Македония. Дойдоха маса събития, епопеи величави, но не измѣниха много сѣдбината на този въпросъ.

И споредъ мене не е голѣмиятъ проблемъ въ това да се доказва на кого принадлежи тая земя, която исторически, етнически и чрезъ върховнитъ усилия на две генерации е установено чия е и чия трѣбва да бѣде. Голѣмиятъ въпросъ е изъ ооластѣта на практическата политика: що трѣбва и що може да се стори?

Г. г. народни представители! Азъ знамъ, има известни срѣди, които сѣ съ възгледа, че тамъ съзнанието всѣкога трѣбва да бѣде будно. Ние не оспѣрваме резонността на този възгледъ; ние считаме, че това съзнание тамъ трѣбва да се поддържа, че за това трѣбва да се употрѣбятъ всички интелектуални, и, ако е възможно, материални срѣдства. Но, г. г. народни представители, азъ трѣбва да подчертая, че тая страна имѣ една извънредно странна и трагична сѣдба. Презъ нея мина кървавиятъ и тежъкъ кракъ на победители и победени отъ разни царства и отъ разни материи. Нѣ искамъ да кажа, че духътъ на това племе е уморенъ, изтощенъ, но мене ми се струва, че трѣбва да му се даде малко отдохъ. Азъ не се страхувамъ отъ асимилационнитъ проекти на когото и да било за едно племе, което въ своята история е достатъчно доказало ко-равния свой характеръ. Но азъ считамъ, г-да, че на ресора-

на Вършното министерство трѣбва да се даде известно спокойствие. Туй е моятъ възгледъ по този въпросъ. Имаше държави много по-културни, съ много по-голѣми срѣдства, много по-способни да претопятъ чуждо население, да го деградиратъ, да го унищожатъ, но тѣ не успѣха. Настѣпи една международна политическа констелация, която даде шансъ на единъ народъ въ борбата му съ различни фактори и интереси, и обединенето, свободното самоопредѣление на тоя народъ изгрѣ. Азъ считамъ, че не е въпросътъ въ принципа, въ идеала, въпросътъ е въ такта, въ похвата. Държавната идея стои надъ всичко. И крепне ли тая държавна идея, спокойна и сигурна ли е въ своитъ, макаръ и скромни днесъ, политически позиции нашата страна, азъ смѣтамъ, че и цѣлокупната национална идея ще крепне и ще успѣва. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ).

Г. г. народни представители! Азъ ще се спра сега за моментъ — понеже тоя въпросъ се постави не толкова отъ нашата срѣда — на така наречената силна властъ и нова властъ. Коя властъ не е силна и коя властъ, по-право казано, не трѣбва да бѣде силна? Азъ не знамъ такава властъ или, ако такава властъ нѣкъде съществува исторически, тя е извънредно зле наименована. Властѣта на Керенски никого не срѣдва, никому абсолютно не помага. Но у насъ има, отъ нѣколко години насамъ, единъ особенъ възгледъ и често пѣти тоя възгледъ се развива съ известни варианти на това мѣсто. Силна властъ — това е като-че-ли нѣкакъвъ особенъ капризъ, особено настроение, особена политическа концепция, която нѣкой случайна я е придобилъ и по силата на факта, че е станалъ могѣща персона, прилага я. Силна властъ — това е като-че-ли властъ, която зависи отъ известни лица, а не отъ известни условия. Достатъчно е тази властъ, като една абстрактна философия, да се втѣлпи въ главата на известенъ човѣкъ, и ако той дойде тукъ, веднага ще я приложи. Силна властъ — това е политическа тирания, това е диктатура, това е сѣбъ!

Г. г. народни представители! Това е единъ страненъ възгледъ. Силна властъ — тя можа да бѣде проявена отъ предшествувалъ кабинетъ на Демократическия сговоръ; тя може — ако условията наложатъ днесъ — да бѣде проявена и отъ сегашния кабинетъ. Ако тукъ или тамъ се явятъ раздорници, които атакуватъ държавната идея, които искатъ да уязвятъ нашето национално стопанство и нашата страна, властѣта веднага става силна, независимо отъ лозунга, съ който тя е дошла. Г. г. народни представители! Това разграничение трѣбва да се има предъ видъ всѣкога, когато се идентифицира курсътъ на политиката съ известна личностъ, въ противовесъ на курса на политиката съ друга личностъ. Ако условията наложатъ, властѣта ще бѣде не само силна — то би било позорно за една властъ, ако не е силна — тя ще бѣде даже брутална. Това е толкова очевидно. Мене не ме интересува толкова въпросътъ, дали властѣта е съ по-силенъ или по-слабъ авторитетъ; мене ме интересува въпросътъ, дали при тая или при она я властъ държавата е охранена. Отъ момента, когато се убѣдя, че тя стои здраво на своитъ крака, несмушавана отъ съвмѣстния и безотговоренъ ударъ на демагози, азъ казвамъ, че властѣта е добра. Мене не ме интересува и методътъ на тази властъ. Мене ме интересува, дали една авторитетна властъ суспендира правата на Парламента, суверенитета му да се прояви и да твори. Отъ тукъ азъ ще сѣдя дали наистина имаме една драперия Парламентъ, задъ който се очертава безсрамната фигура на нѣкоя нежеа или интелектуална диктатура, или имаме една хармония между държавния авторитетъ и парламентарния суверенитетъ. Г-да! Азъ зная, че тая дефиниция, лоша или добра, не отъ всѣкого ще се сподѣли. Трѣбва ли да я конкретизирамъ на дѣло, трѣбва ли да изтъквамъ, че тази силна властъ, която отъ известни срѣди е толкова страшно клеймена, бѣ същевременно и творческа, дълбоко реформаторска властъ?

Следъ изчерпателната речъ въ тая посока на нашия приятель г. Дяковъ, който доста умѣло можа да постави своята теза на тая основа и конкретно да посочи що е сторено и що се сторва и що отъ нѣкой нѣкъде е обещано и не е сторено и нѣма да се стори, азъ искамъ, г-да, да ви подчертая само, че никого идеята за обществена солидарностъ не е била по-живо манифестирана, никого вълната отъ идеализъмъ не е била по-чувствителна, никого възторгътъ, въодушевлението въ нацията не е било по-спонтанно и по-ясно демонстрирано, отколкото когато настѣпи така наречената, силна властъ. Настана като-че-ли за известно време примирение на партийно-политическитъ и, да не кажа, голѣма дума, на котерийнитъ инстинкти. Ние наблюдавахме тогава Парламента, който не стоеше само

като една мъртва стража предъ дверитѣ на нацията да я брани; наблюдавахме го и въ моменти на тиха, безмечна, творческа, непрекъсната работа, да работи и да мисли за България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Г. г. народни представители! Не е подвигъ на една власт, който е управлявала или управлява, да каже: „Това и онова сторихме“. Това е единъ дългъ. Това е нѣщо, което е изпълнено, независимо отъ това, дали е вписано въ нѣкои програмни положения. Но азъ съмъ длъженъ да подчертая за моментъ — тази теза нѣма да я развивамъ, но ще я аргументирамъ — че авторитетна власт не значи деградиранъ Парламентъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Можете ли каза какъ падна силата и авторитетна властъ?

П. Тодоровъ (д. ср): Г-да! Имаше единъ въпросъ, който отдавна бѣше поставенъ за разглеждане не само въ Парламента, но и въ обществото — въпросътъ за подобрене положението на нашия наемникъ, на нашия пролетарий, ако кажемъ, че държавниятъ чиновникъ е наемникъ и пролетарий. Азъ въ други социални категории не съмъ наклоненъ да търся пролетарии. Този въпросъ съ единъ жестъ се разреши. Имаше и другъ единъ въпросъ, който отдавна висѣше, бѣше доста парливъ, и който създаваше размирни, анархистични елементи, съвършено безъ основание — въпросътъ за инвалидитѣ. Той се постави и се разреши. Имаше и другъ единъ голѣмъ щекотливъ социаленъ въпросъ — жилищниятъ, който съ законодателни мѣроприятия окончателно не можа да се разреши, но до известна степенъ. Имаше единъ въпросъ, който смущаваше, за който азъ направихъ одева една бележка — данѣниятъ въпросъ. Българскиятъ данѣкоплатецъ въ предшествующия режимъ бѣше изложенъ на пресията на фискалната властъ въ зависимостъ отъ това дали е вписанъ въ този или въ онзи партиенъ списъкъ. Данѣниятъ въпросъ се разреши; благодарение съдействието на компетентни люде въ тази Камара, направихъ се сводъ отъ данѣни закони.

Г. г. народни представители! Да продължавамъ ли? За кой отъ васъ не знае оная страшна грѣмотевница срещу финансовата и борсова олигархия отъ страна на известни срѣди, които твърдѣха, че известни нещастия въ тази или онази областъ, финансова, стопанска, или социална, се дължатъ на капризитѣ, на спекулитѣ на борсата? Съ жандарми и детективи се преследваше тази спекулация. Парламентътъ на авторитетната властъ разреши и този въпросъ. Азъ нѣма да се спирамъ на онѣзи голѣми трансформации, които ставатъ и ще ставатъ въ областта на нашето земледѣлие благодарение на редица мѣроприятия, които започнаха и които се продължаватъ съ методъ, съ издържливостъ, съ хоризонтъ и които най-после ще ни дадатъ 20 кгр. пшюсъ зърно на декаръ, за да може този дефицитъ, който азъ въ началото на моята речъ изтъкнахъ, да бѣде попълненъ. Ако може да се говори за повдигане на националното съзнание, за мобилизиране на разпилянитѣ и обезкуражени национални сили; ако можемъ да приказваме днесъ за дълбоки реформи въ нашата администрация; ако можемъ да подчертаваме, че националното съзнание креѣне и внушава респектъ и на страни, които едва ли не смѣтаха, че предшествующиятъ кабинетъ ще бѣде поднесенъ като жертвена данъ при дадена политическа международна констелация — това се дължи, г-да, преди всичко на тази авторитетна властъ, на този авторитетенъ Парламентъ. Но станаха известни нѣща, за които принципитѣ, идеитѣ и авторитетътъ на властта не носятъ абсолютно никаква отговорностъ. Обаче, г-да, азъ съмъ длъженъ да направя една корекция не съ цель да издигамъ едного и да свалямъ друго: тия прословути изчезвания изчезнаха много отдавна, много наскоро следъ експлозията въ нашата Катедрала. Тѣхното изчезване не е свързано съ известни дати, съ нови или стари методи на държавна управа, то е свързано съ известна психика и съ известни политически условия въ нашата държава. Но, г. г. народни представители, ако азъ не мога да сподѣля нѣкои идеи — и азъ се спирамъ на тѣзи идеи заради това, защото тѣ ставаха предметъ на парламентарни дискусии — които се изтъкнаха отъ известни срѣди, както и отъ нашата срѣда — вие знаете кои сѣ тѣ: за намаляване едвали не прерогативитѣ на Парламента и за вмѣкване малко по-други методи въ нашата държавна управа; ако азъ ще трѣбва, така да се каже, да отхвърля нѣкои нѣща, които съвършено неочаквано подхвърли тукъ единъ отъ нашитѣ колеги, напр. за ограничаване на изборното право, азъ не преставамъ да бѣда почитателъ и поддръжникъ на една волева властъ, на една властъ, която ясно

и отчетливо да е опредѣлила своитѣ отношения къмъ известни сили на безредието.

Г. г. народни представители! Това е единъ общъ, голѣмъ въпросъ. Азъ искамъ само да подчертая, че волевиетъ елементъ не е може би толкова необходимъ на правителството, което изхожда отъ известна обществена срѣда, колкото той е потребенъ въ законодателството, преди всичко, на даденъ парламентъ.

Позволете ми, г-да, да се спра на други две-три обществени проблеми. Кой отъ васъ не знае, че ние имаме извънредно малки, дребни, нищожни общини? 40—50—70 къщи образуватъ община.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Съ по-малко отъ 100 къщи нѣма община.

П. Тодоровъ (д. ср): Да, 100 къщи — благодаря за поправката — образуватъ община. Тѣзи 100 къщи на много мѣста не могатъ и не сѣ въ положение да събератъ срѣдства, за да уредятъ едно или две училища. По такъвъ начинъ се създава една своеобразна управа. Грамадна частъ отъ дохода на общината отива за общинската администрация и много малко срѣдства оставатъ за удовлетворението на културнитѣ нужди. Това е първиятъ недѣгъ. Вториятъ недѣгъ е, че въ всички по-малки селца се създава една своеобразна политическа интелигенция, която се откъсва отъ своя плодотворенъ трудъ и чака размѣщането на капернаумскитѣ води; и не чака тия води да се размѣтятъ, само ако изчезне този или онзи режимъ, а по силата на нашата пропорционална изборна система, тя се увеличава при единъ и същъ режимъ и създава една нетрайна общинска властъ. Азъ не говоря за назначаване на кметове, азъ не говоря даже за назначаване на секретръ-бирници, въпрѣки това, че не знамъ какво би загубилъ принципътъ на общинското самоуправление, ако тамъ има единъ органъ постоянно, отговоренъ само предъ криминалитѣ закони, а не предъ преходнитѣ и капризни настроения на тѣзи случайни изборни и предизборни комбинации на дребнитѣ селски и градски нотабили.

Кой отъ васъ не е дошелъ до заключението, че ние се нуждаемъ отъ едни по-голѣми общини съ повече стопански и финансови ресурси, за да може да се поддържа и авторитетътъ на администрацията, за да може да се отдѣлятъ срѣдства и за други стопански и културни нужди? Ако нѣкога центърътъ на общината ядѣше приходитѣ на малкитѣ съставни селца, сега, горе-долу, може да се знае какво внасятъ въ общата каса тѣзи селца и, следователно, може да имъ се гарантира, че частъ отъ общия приходъ ще отиде за задоволяване на тѣхнитѣ нужди. Кой отъ васъ не го знае това? Азъ ли, министърътъ на вътрешнитѣ работи ли, кой? Но спъваме се често пѣти въ практически невъзможности — какво ще каже този или онзи шефъ, какво ще каже този или онзи депутатъ, какво ще каже този или онзи край. И вследствие на това, азъ съмъ правъ като казвамъ, че ние трѣбва да дойдемъ до съзнанието, че само съ една воля, съ едно себепотрицание и съ известни жертви, може да се стигне до едно сравнително по-сполучливо разрешение на тоя основенъ и голѣмъ проблемъ — създаването на здрава, силна и стабилна община.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Конкретно за изборността или за назначаемостта на кметовѣ ли сте? По този въпросъ не сте наясно.

П. Тодоровъ (д. ср): Разбира се, че съмъ за изборността.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ще се изяснимъ и по него и то много конкретно.

Т. Константиновъ (нац. л): Не Ви изнася на Васъ, г. министъръ-председателю, това, което говори.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Защо? Какво разбрахте Вие?

Т. Константиновъ (нац. л): Не се изказва ясно . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие нищо не сте разбрали.

П. Анастасовъ (с. д): Ние допускаме, че и Вие не сте го разбрали.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Разбрахъ го.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Дано малцина разберат какво говори Петъръ Тодоровъ. Иначе, толкова по-зле за Ляпчевъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Вие ще имате възможност да ме чуete въ скоро време и ще видите, че ще бѣда наясно и конкретно по всичко.

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Интригата Ви, г. Кьорчевъ, е съшита съ бѣли конци.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Това не е интрига.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Моля, г-да.

П. Тодоровъ (д. сг): Азъ ще засегна още единъ въпросъ, въпроса за нашето народно образование. Кой отъ насъ не е убеденъ, кой отъ насъ нѣма да подчертае, че ние сме настѣпили вече въ единъ периодъ — и струва ми се доста отдавна сме настѣпили въ тази фаза — когато нашитѣ сръдни учебни заведения даватъ излишенъ умственъ пролетариатъ?

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Да ги затворимъ.

П. Тодоровъ (д. сг): Азъ не казвамъ, че една държава не трѣбва да притежава възможно повечко хора съ сръдно образование, но ако тая държава е държава като България, тя трѣбва да се запита: какви хора ѝ сѣ необходими и може ли лицата, които свършватъ 50 сръдни учебни заведения ежегодно, да бѣдатъ веднага погълнати и намѣрили своето мѣсто, своето поприще въ живота?

Д. Грънчаровъ (з): Не може, защото назначавате чужденци.

П. Анастасовъ (с. д): Това по радикалската програма ли е?

П. Тодоровъ (д. сг): Азъ слушахъ веднѣжъ речъта на г. Стояновъ, бившъ русенски кметъ. Той излѣзе съ същата загриженостъ предъ насъ, защото въпросътъ отдавна е престаналъ да бѣде учебенъ, ресоренъ и е станалъ единъ общественъ въпросъ.

Г. г. народни представители! Трѣбва да се припомни: нашата учебна система бѣше създадена за една голѣма, за една велика страна; нашата учебна система бѣше създадена да създаде интелигенция управляваща и то за една сравнително малка страна. Отдавна отлетяха тия времена. И днесъ ние се намираме при едно положение, когато той предметъ не може, освенъ да ни сериозно занимае и да подиримъ начини и сръдства за неговото практическо разрешение.

Г. г. народни представители! Отъ нѣколко години наламъ ние виждаме, че въ всички други области се направи доста много да се приспособимъ къмъ новитѣ условия на живота. И въ тая областъ ще трѣбва да се извърши нѣщо по-смѣло, нѣщо волево. Азъ съмъ го говорилъ и на бившия шефъ на кабинета г. Цанковъ и азъ съмъ особено честитъ да чуя, че тия идеи се сподѣлятъ отъ голѣма частъ отъ нашия Парламентъ. Нима всичко това е въпросъ на аргументъ, въпросъ на убеждение, въпросъ на съзнание? Нима това министърътъ го не знае? Нима това Министерскиятъ съветъ го не знае? Нима това ние не го чувствуваме? Нима, като перефразираме стари и чужди идеи по тоя въпросъ, отдавна не сме го съзнали?

Х. Стояновъ (д. сг): И тѣ (Сочи лѣвицата) го чувствуватъ и знаятъ, но не смѣятъ да го кажатъ.

П. Тодоровъ (д. сг): Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че въ тази областъ трѣбва да има едно установено мнение въ самия Парламентъ, на което мнение да се закрепи и респективниятъ министъръ. И когато азъ първоначално говорихъ, че въ тази посока трѣбва съзнанието на Парламента преди всичко да еволюира, да узрѣе, азъ имахъ пълно основание за това. Че къмъ кое собствено ние не се приспособихме? Ние имаме наемна армия; гледаме да се приспособимъ въ една или друга форма къмъ други институти. Ние заварихме законодателство, наследено отъ нашитѣ предшественици, което отъ правна, стопанска и обществена гледна точка не можехме да понесемъ — ние го преустроихме. Азъ считамъ, следователно, че и въ тия области би трѣбвало да се излѣзе съ нѣщо категорично, съ нѣщо установено, за да дадемъ подкрепа и на надлежитѣ ресорни министри.

Г-да, ще се каже: „Но това е обскурантизмъ, ако не е реакция. Това е — фигурално изразено — да се гасятъ малкитѣ или голѣми лампи, попиляни въ нашата още достатъчно тъмна страна“. — Г-да, ако ние не желаемъ да създадемъ други учебни институти за калфенски, чирашки професионаленъ трудъ, за да подготвимъ гражданина, да му създадемъ поприще още отъ самото училище, ние можехме да бѣдемъ атакувани въ тая областъ. Но когато тия две системи вървятъ паралелно; когато тѣ не се контрелиратъ, ами се допълватъ; когато персоналетъ отъ едно учебно заведение, доколкото той е годенъ и трѣбва да се пади, ще го измѣкнете и ще го дадете въ другата учебна институция; когато — най-важното — единъ младежъ, който е миналъ презъ толкова интелектуални изпитни митарства, който е разходвалъ всички спестявания на своитѣ домашни, предъ когото при зрѣлостния изпитъ се е очертавала една сравнително сигурна сѣдба, който, излѣзълъ отъ своята учебна стая, вижда, че всички блюда, както се изразяваше нѣкога Малтусъ, на държавната трапеза сѣ заети, въ мировъзрението на когото — ако дотогава не е изпорочено отъ други агенти на други идеи — насава цѣлъ крахъ и той казва, че наистина поприще въ живота за него нѣма и презъ червенитѣ страшни вълни на интернационалната идея въ една всеобща разруха той дири единъ кѣшей хлѣбъ; когато, г. г. народни представители, всичко това заради него не е нагледно като спектъръ на края на учебната година, но ежедневно предъ насъ се очертава и ни освѣтлява пътя, който трѣбва въ тая областъ да се следва — азъ смѣтамъ, че малко повече воля и малко повече куражъ да се разрешатъ тия проблеми, преди всичко за насъ, народнитѣ представители, сѣ необходими. Тукъ не е сложенъ въпросътъ да има ли просвѣта или не. Въпросътъ е: каква просвѣта, и дали може да се осигури хлѣбътъ или не? Ето защо, г. г. народни представители, когато азъ изтъквамъ, че не се тревожа толкова много отъ известни идеи, които се подхвърлятъ, случайно или системно, отъ тукъ или отъ тамъ, които идеи гравитиратъ въ една единствена, или въ почти една посока — че трѣбва да се направи нѣщо по-смѣло, ако обичате, нѣщо по-рѣзко и брутально, ако е потребно насила добро — смѣтамъ, че то трѣбва да се стори.

П. Анастасовъ (с. д): Жестове! Асѣж сега сѣ времена на жестовѣ. Само че въ пустото пространство.

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Има жестъ, има и жестъ. Когато се говори открито и смѣло, че трѣбва тая или онака културна или обществена идея да влѣзе въ този или онзи законъ, и като изхождашъ отъ широкитѣ интереси и отъ здравитѣ разбирания на известенъ политически и общественъ моментъ за цѣлия народъ и кажешъ, че това трѣбва да стане съ малко по-смѣлъ жестъ — това е жестъ оправданъ, целесъобразенъ, необходимъ, човѣколюбивъ. Но когато излѣзешъ да правишъ жестове въ друга посока, да искашъ да запалишъ покрайнинитѣ на България, да се присѣдинишъ къмъ хаоса, който си създадъ, да се присѣдинишъ къмъ неприязнено настроени срещу държавата сили и да мислишъ, че сѣ този жестъ на грамадна социална революция ще създадешъ благоденствие не само на България, но на цѣлия свѣтъ — това е вече престѣпление. То може да се нарече жестъ, но се нарича жестъ отъ известни групи, които плувагъ въ потока на огъня и на страшнитѣ червени разрушителни чужди идеи. На такива жестове, които мѣрятъ да създадатъ съ единъ замахъ благото на народи и на свѣтъ, ние сме чужди. Но когато се касае до жестове, които сѣ въ областта на една законодателна инициатива, по въпроси толкова ясни, толкова назрѣли, толкова очевидни, по въпроси, които всѣки денъ си слагаме, защото сме отрупани съ писма и ходатайства на сиѣни и на слаби на деня за свършивши: „Дайте малко хлѣбъ на това нещастно чадо“, тогава, г. г. народни представители, не можешъ да не намѣришъ въ себе си куражъ за единъ подобенъ опортюненъ жестъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Решения за приемане чужденци на служба! И сега пакъ ще имаме такива.

П. Анастасовъ (с. д): Това е болшевиизмъ. Ще правимъ насила добро на работническата класа — болшевикитѣ така се оправдаватъ. (Възражения отъ говориститѣ) И той насила добро ще прави. Това е болшевиизмъ.

Нѣкой отъ говориститѣ: Кѣде е тукъ елементътъ на насилието? За какво насилие говорите?

Председателстващ В. Димчев: (Звъни)

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ ще засегна още единъ последенъ въпросъ — въпроса за така наречената нова власт. Това, което се каза отъ много отъ представителитъ на лѣвицата въ дебатитъ по отговора на тронното слово, бѣха общи нѣща — скѣпотия, финансовъ криза, излишенъ чиновнически персоналъ, неспособностъ да се справимъ съ тия или ония голѣми въпроси на дѣна — но всичко това се замѣгли въ голѣмата проблема на дѣна, новата властъ, и като-че-ли дебатитъ се развиваха изцѣло подъ знака на идеята за нова властъ. Естествено е, г. г. народни представители, че всѣки единъ освѣтли тази идея по своему. Ако се говори за представителитъ на крайната лѣвица, тѣ сѣж консеквентни и сѣж били всѣкога ясни: нѣма класа вънъ отъ класата на пролетариата; нѣма властъ вънъ отъ тая, която е повикана да бѣже практически изразителъ на работническитъ интереси; работническата класа представлява интереситъ на всички класи и съсловия и, следователно, дотогава, докогато не се създаде властъ подобна на тая въ Москва, никой пѣжъ не може да става въпросъ за свежа, за нова властъ въ България. Азъ не се съмнявамъ, че по-голѣмата частъ отъ опозицията, нѣма съмнение и отъ болшинството, не може да сподѣля една подобна концепция. Да мислимъ, че можемъ да стигнемъ дотамъ, че представителитъ на единъ слой въ дадена държава — азъ съмъ съгласенъ даже държава съ милионенъ пролетариатъ — да могатъ да въплотятъ въ себе си политическитъ домогвания, настроения и аспирации на цѣлата нация, това, безспорно, е едно политическо заблуждение. У насъ, където съществуването на пролетариата трѣбва да се доказва съ голѣма кичишна схоластика, да се твърди, че представители на 5, 10%, ако обичате на 15% пролетариатъ, могатъ да представляватъ, да отразяватъ политическитъ интереси на цѣлата нация, безспорно, това е политически парадоксъ, политическа безсмислица.

Г. г. народни представители! Новата властъ не зависи нито отъ възрастта, нито отъ новитъ идеи, нито безспорно, и отъ новитъ хора. Кой отъ васъ не знае, че предшествующата управа, преди 9 юний, се представляваше отъ съвсемъ млади, нови хора, ако обичате и отъ хора съ нови идеи? Може ли да се оспори, напр., че Стамболийски бѣше съ свои, а не съ чужди идеи? Може ли да се твърди, че неговитъ помощници бѣха стари и престарѣли? Може ли да се атакуватъ тѣхнитъ кабинети отъ гледна точка на това, че не се явиха съ нищо прѣсно, съ нищо ново, съ нищо свежо? Г. г. народни представители! Азъ оставамъ настрана съсловния принципъ въ тогавашната управа. Дали е класа или е съсловие, консеквентитъ, пакоститъ сѣж едни и сѣжи. Сложите ли вие своята управа на такава тѣсна основа, искате ли вие тя да инкарнира цѣлокупнитъ интереси на нацията, а въ сѣжностъ да отразява цѣлокупнитъ домогвания само на известенъ слой или на известна класа, вие, безспорно, политически сте се проиграли. А това е теорията отъ гледна точка на ежедневната практика на нашата законодателна дейностъ, отъ гледна точка на това, което непосредствено се преживѣ. Г-да! Кажете, имало ли е периодъ отъ нашата държавна управа, когато личнитъ чувства, керийнитъ и групови въжделения да сѣж били така мѣрдави въ законодателството, както въ предшествующия режимъ? Имало ли е моменти отъ нашия политически животъ, когато субективизмътъ и когато низшитъ инстинкти, когато тъмното чувство, когато незрѣлата мисль и идея да сѣж господствували въ законодателството, въ централното управление, въ всички функции на обширната държавна администрация, както въ предшествующето преди 9 юний управление? Г. г. народни представители! Това време е много близко, за да го очертавамъ. Ние стигнахме до единъ периодъ, до единъ превратъ гибеленъ и пакостенъ въ нашата политическа история, периодъ крайно обезпокоителенъ: да се смѣсватъ общественитъ, народнитъ богатства съ личнитъ, съ частнитъ богатства; да се проспекулира народниятъ имотъ и да се издигне въ принципъ на държавната управа — що? Най-грубата, най-отвратителната, най-непоносимата сила!

Уважаемо събрание! Азъ подчертавамъ: новата властъ не е въ връзка нито съ концепция, нито съ съсловие, нито съ класа. Споредъ мене тя е изразъ на лична и на политическа честъ. Тя е изразъ на една здрава национална идея. Тя е изразъ на хармония на политически интереси, доколкуто могатъ да се изразятъ тѣ, на всички класи и на всички съсловия. Естествено е, че по тия въпроси ние ще бѣдемъ единни.

Но, г. г. народни представители, постави се и другъ единъ въпросъ: освежаване, освежаване на властта. Дотогава, докогато господата отъ другата страна нѣматъ смѣлостта да кажатъ изцѣло: „Идете си, ние сме готови да ви замѣстимъ“, дотогава, г-да, азъ нѣма да се спирамъ на този крайно несъстоятеленъ, на този крайно погрѣшенъ въпросъ. Тѣ сами го чувствуватъ това, тѣ сами го съзиратъ и сами се безпокоятъ отъ него. Защото, ако се направи единъ малъкъ прегледъ на това, което е тамъ, което е въ срѣдата на вашитъ опозиционни буржоазни сили, ще дойдемъ до едно крайно безпокойно, крайно тягостно положение. Нѣма здрава единна, сплотена опозиционна буржоазна сила.

Нѣкой отъ лѣвицата: Колкото е Сговорътъ!

П. Тодоровъ (д. сг): Процесътъ на разединението, на дислокацията, процесътъ на омаломощението е обзелъ безъ изключение всички така наречени партии на реда. (Възражения отъ лѣвицата) На що се дължи това? Азъ нѣма да се спирамъ на това, кой е предизвикалъ тоя процесъ; въ този моментъ то е безъ значение. Въ всѣки случай, г. г. народни представители, ние наблюдаваме едно такова дробене, едно такова малокръвие, едно такова изтощение, нито наистина отъ гледна точка на една стабилна властъ на партиитъ на реда, това не може да не ни безпокои. И затова азъ съзирамъ и си обяснявамъ еволюцията, която е настѣпила въ известни опозиционни буржоазни срѣди. Тѣ доскоро говорѣха за една широка коалиция отъ елементитъ, които ги съставляватъ; тѣ говорѣха за единъ голѣмъ или малъкъ общественъ сговоръ; тѣ чертаеха своитъ комбинации вънъ отъ зодията и вънъ отъ сферата на Демократическия сговоръ. Днесъ тѣ сѣж принудени да подчертаятъ въ една по-ясна или по-мѣглява форма, че безъ Демократическия сговоръ, цѣлиятъ *tel quel*, или безъ една частъ отъ него е невъзможна бѣдещата нова властъ. И много естествено, г-да, като общественици, много или малко загрижени за политическата съдба на нашата държава, тѣ не могатъ да не съзратъ, че днесъ за днесъ налѣво една единствена властъ стои горда, самоувѣрена, дръзка, предизвикателна, готвяща се за реваншъ. (Възражения отъ земледѣлцитъ) Вие знаете, известно ви е, коя е тази властъ.

Г. г. народни представители! Азъ нѣма да правя анализъ и на тая обществена сила, която често е предметъ на чаквъ и по социаленъ съставъ, и по политически аспирации, и по формата на управата, която вешае на българската държава. Азъ трѣбва да изтъкна, че фракционизмътъ, раздроблението, спороветъ, сѣж само по нейнитъ върхове; всичко долу е една здрава амалгама, една сплавъ; тя не е напуснала нито една отъ своитъ стари догми, тя не се е отказала отъ нито единъ старъ политически заветъ.

Г. г. народни представители! Вие знаете кога и какъ се роди тази сила. Тя е резултатъ на незрѣла обществена идея. Тази обществена сила се оплете въ новаторство, въ фантазмагоринитъ на разюзданитъ инстинкти следъ войнитъ и се изрази въ една антидържавна сила.

Отъ земледѣлцитъ: Бре-е-е!

П. Тодоровъ (д. сг): Това остава тамъ. Дотолкова, доколкуто „Врабча“ стои изолирана, тя е предметъ на ухажване, тя е предметъ на морални настоячествата, тя е предметъ на окуражаване, което се подчерта, особено въ последнитъ пакостни за страната предизборни коалиции; дотолкова, доколкуто тя е въ прѣкъ или косвенъ съюзъ съ друга една антидържавна обществена сила, тя е двойно по-опасна. Азъ нѣма да дира тукъ причини за отговорностъ, кой я измъкна отъ едно положение, въ което бѣше изпаднала до неотдавна и кой, съ моралното кръщелничество на този или онзи, я издигна като новъ арбитъръ въ политическия животъ на България.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Кажете кой.

П. Тодоровъ (д. сг): Коалицитъ. (Възражения отъ лѣвицата)

Д. Грънчаровъ (з. в): Българскиятъ народъ е, който ги поддържа.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Кой се е сдружавалъ съ тѣхъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ съ тѣхъ не съмъ се сдружавалъ.

К. Томовъ (з): Недай Боже други герои да дойдатъ по начина, по който дойдохте вие, и да говорятъ така отъ трибуната!

Д-ръ Ц. Дяковъ (д. сг): Г. Томовъ! Съ Вашата бивша дейностъ вие напълно подкрепяте думитъ на г. Тодоровъ, и най-малко е умѣстно вие да го пресичате. Вие се помъчихте да се борите противъ тази антидържавна сила и Васъ Ви изхвърлиха.

К. Томовъ (з): Сега тукъ ще хвърляте камъни въ чужди градини! Нали ужъ ясно и обективно ще разглеждаме въпроситъ?

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ така само си обяснявамъ и последната идея на г. Малинова, последната диагноза, която той даде за новата властъ. Той каза: „Нова властъ — това е властъ съ малко или много нова програма, малко или много различна отъ тази, която следва сегашното правителство. Това е желанието наше, това е желанието на по-големата частъ отъ опозицията, това сѣ желанията“ — ако мога така да се изразя, ако добре перефразирамъ неговата идея — „и копненията на българското сърдце. И доколкото азъ знамъ, продължи г. Малиновъ, за такава нова властъ мечтаятъ и нѣкои дейци отъ Демократическия сговоръ. Първото нѣщо, което трѣбва да се отбележи, е, че оная смѣлостъ, онова високомѣрие, оная наставнически тонъ, онова желание да се раздаватъ милости на голѣми или малки обществени сили отъ една единствена персона, изчезва. Малко или много хора и отъ вашата срѣда сподѣлятъ тази моя нова политическа диагноза“. Г. г. народни представители! Ние поздравяваме г. Малинова за тоя неговъ прогресъ, защото едно съзнание е просвѣтляло неговия държавнически отговоренъ умъ — че сѣ такава разпиляност на партиитъ на реда не се създава стабилностъ въ известна държава, че трѣбва, ако ще се правятъ известни комбинации за нова властъ, да се закачи и периметрътъ на Демократическия сговоръ. (Оживление всрѣдъ лѣвицата)

Свършено другъ въпросъ е, г-да, дали това е осъществимо или не, дали е полезно то за нашата страна или не, кои предварителни предпоставки трѣбва да се създадатъ за това, за да стане тая комбинация възможна. Това е свършено отдѣленъ въпросъ и къмъ него азъ нѣма да взема отношение въ тоя моментъ. Въ всѣки случай, политическата еволюция, която е настѣпила и настѣпва въ известни страни, дава да се разбере, че единиятъ фронтъ не се гради изцѣло на материалната цифра, че сѣ слаби политическитъ упования на една, да кажемъ, оранжева бюлетина, че трѣбва да се държи смѣтка и за единъ факторъ, който отъ толкова години наредъ отразява ударитъ на разрушителната стихия, и че тоя факторъ не може да бѣде вънка отъ сферата на най-фантастичнитъ даже политически комбинации въ нашата държава.

Но, г. г. народни представители, това е положителната страна отъ тезата на г. Малиновъ. Ние, известни срѣди отъ Демократическия сговоръ, не сме свикнали да говоримъ: „Така рече Заратустра“. Вие можете да атакувате нашитъ идеи, вие можете да ги намираете нѣкъде смѣли, нѣкъде виолантни, вие можете да се подигравате съ известни жестове, малки или голѣми, но това е открито, това е ясно, това не е само дилема или програма, то е вече фактъ, вие можете смѣло и ясно да вземете отношение къмъ него.

Но когато се говори, че единъ лидеръ на буржоазната опозиция, който има всичкитъ основания да се смѣта въ центъра на бѣдешитъ комбинации — когато тѣ дойдатъ и както тѣ дойдатъ — може да управлява съ частъ отъ Демократическия сговоръ, то трѣбва да бѣде ясно, то трѣбва да бѣде открито. Това ще послужи, г-да, и на насъ, за известна ориентировка. Не защото ние смѣтаме, че диагнозата на г. Малиновъ е една всеобхватна панацея и ще се хванемъ за нея и ще кажемъ: ние ще се раздвоимъ, за да ви улеснимъ комбинацията и нѣкои, които вие смѣтате за удобни, да дойдатъ съ васъ, други — съ насъ, а защото, когато се третиратъ такива голѣми проблеми за утрешната властъ и когато това бѣше лѣйтмотива не, а центърътъ и съдържанието на всички тѣзи политически екскурзии, които се направиха съ флотантни, съ неопредѣлени, съ съмнителни, съ полутъмни фрази, проблемата се още повече затъмнява.

Г-да! Практически да погледнемъ. Казва се: „Съ частъ отъ Демократическия сговоръ“. Значи, една единствена сила, която е останала незасегната отъ процеса на раздроблението (Оживление всрѣдъ лѣвицата), на малокръвието, на изтощението, гдѣ единствена сила трѣбва да се

раздвои, за да догонѣли блуждающитъ малки и голѣми ядра, безприютни, които се скитатъ въ нашата политическа действителностъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Г-да! Азъ считамъ, че трѣбва да се трѣгне по обратния пътъ отъ всички, които искатъ да поставятъ диагнози за новата властъ. А то е, съ две думи казано, следущето. Имате една голѣма сила — известно е, коя е тя — за която числото, не идеята, изборнитъ бюлетини, не здравитъ политически инстинкти сѣ важни. Тя стои тамъ бодро, чака на своя постъ, слухти и желас, тѣй или инакъ, наново да управлява. Съ нея вие казвате, че не можете да управлявате. Имате една друга сила, която, въпреки своя интернационаленъ характеръ, се явява отъ време на време съ диагнози, какъ да се създаде новата властъ. Знаете я — съ нея сѣщо не можете да управлявате. Имате една разпиляна буржоазия, партиитъ на реда, които ежедневно се дислокиратъ. Постарайте се, г-да, вие, които отъ тамъ давате рецепти, да групирате тази разпиляна, немошна буржоазна сила въ другъ единъ идеенъ, по-голѣмъ и по-могъщъ центъръ. И когато вие имате една тежестъ, когато вие давате единъ активъ, когато вие, вънъ отъ качество и съдържание — по това нѣма да говоримъ сега — все пакъ сте нѣщо, което тежи въ възнитъ на държавната управа, тогава, г-да, дайте да се разбере, че имате тежестъ, че имате известна материална сила, че можете да правите комбинации съ Демократическия сговоръ. Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че този пътъ — не съмъ отъ тѣзи, които обичатъ да даватъ съвети, приемамъ съветитъ, които ни се даватъ — е единствениятъ пътъ на тѣзи срѣди, който тѣ трѣбва да следватъ, ако искатъ тѣхната дума въ тази сграда да има резонансъ, да има известно значение. И ако изчезне високомѣрието на едни отъ тѣхъ, да се смѣтатъ ментори на нашия политически животъ, центрове, около които да се движи бѣдещата управа, ако изчезне нескромността на други да се смѣтатъ едва-ли не единствени представители на политическия моралъ, азъ смѣтамъ, г-да, че тази фузия, че това споаване за доброто на страната може да стане.

Последнитъ предизборни коалиции доста ни показаха това. А пъкъ не трѣбва да забравяме, че преди двадесетъ и нѣколко години се създаде едно движение — резултатитъ и плодотъ на което ние вадиме — между другото заради това, защото гражданскитъ сили на реда бѣха доста разпокъсани.

Комунистическата стихия въ нашата държава не се дължи само на нещастията, които създадоха злочеститъ войни, но тя бѣше сѣщо така една реакция, една голѣма реакция срещу тая гражданска раздвоеностъ.

Г. г. народни представители! Срещу тая реакция и срещу аспирациитъ на тия две сили, съединенитъ усилия на партиитъ на реда излѣзоха, сразиха се, отстраниха тая реакция и победиха. Ще се окаже ли ние неспособни да закрепимъ тоя народенъ подвигъ, да приберемъ въ два буржоазни центъра всичкитъ тия пропиляни ядра и отъ тия центрове идеята за държавата, възторгътъ за единъ непрекъснатъ, бавенъ, но постояненъ напредѣкъ, а не капризнитъ настроения, не преходнитъ увлѣчения да ръководятъ политическата съдба на нашата страна?

В. Драгановъ (з. в): Капризнитъ настроения сѣ само въ вашата срѣда! (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ и възражения отъ смѣщитъ)

П. Тодоровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Нека работимъ за това. Азъ вѣрвамъ въ това. Докогато, обаче, това групиране на партиитъ на реда не стане, новата властъ си остава сѣщата, така наречена стара властъ. Може да сѣ неприятни идеитъ, възгледитъ, методитъ на тая властъ, но, г. г. народни представители, никой не може да отрече, че отъ 4 години насамъ тия идеи господствуватъ въ нашата държава. Тѣ сѣ, които ръководятъ тази управа; тѣ сѣ, които се облѣкоха въ редица свежи и смѣли законопроекти; тѣ сѣ, които доминиратъ и въ политическия животъ на нашата страна. Чрезъ тѣхъ се раздвояватъ партии; чрезъ тѣхъ се разторватъ и синтезиратъ племена; чрезъ тѣхъ е и това, което е, и което трѣбва да скѣпимъ. Това е единъ свежъ методъ на държавна управа. Това е едно повдигнато национално съзнание и здрава идея изобщо за държавата. Това е единъ синтезъ на всички ония мѣроприятия, които дълбоко реформираха и за въ бѣдеще ще преустройватъ всичкитъ учреждения на нашата страна. (Гласове „браво“ и продължителни бурни ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата г. министър-председателъ.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Предлагамъ заседанието да се вдигне за утре съ същия дневенъ редъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. председателю! Искамъ думата, за да попитамъ за нѣщо лично Васъ. Въ петъкъ, пакъ когато Вие председателствахте, се прекратиха дебатитѣ. Съобразно съ това, групитѣ, които се бѣха изказали, следъ прекращението на дебатитѣ, нѣмаха право да говорятъ. Питамъ Ви: на какво основание дадохте думата на представител на Демократическия сговоръ — ако зачитате мѣстото, което заемате?

Ц. Бръшляновъ (д. ср): Много казано! (Плъчка)

Председателстващъ В. Димчевъ: Ако обичате, елате при менъ, г. Кьорчевъ, за да Ви обясня.

К. Кьнчевъ (д. ср): Г. Тодоровъ бѣше записанъ, г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Може да е билъ записанъ. Това не е важно. Дебатитѣ сѣ прекратени.

Председателстващъ В. Димчевъ: Които приематъ предложението на г. министър-председателя, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието за утре, съ същия дневенъ редъ.

(Вдигнато въ 20 ч. 4 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **В. ИГНАТОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.		Стр.
Отпуски разрешени на народнитѣ представители:	Фунъ Ерменковъ, Драгомиръ Апостоловъ и	
Йосифъ Марулевъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ,	Петко Стайновъ	211
Иванъ п. Янчевъ, Левъ Кацковъ, Борисъ Ецовъ.	Проектоотговоръ на тронното слово (Първо четене —	
Никола Андреевъ, Момчо Дочевъ, Теодоси Кьнчевъ,	продължение разискванията)	211
Иванъ Казанджиевъ, Александъръ Неновъ,	Дневенъ редъ за следующето заседание	225
Владимиръ Димитровъ, Маринъ Шиваровъ, Три-		